

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 31

FÖRSTA KAMMAREN

1966

2—4 november

Debatter m. m.

Onsdagen den 2 november

Sid.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition (Forts.)	3
Om fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall ..	41
Den enskildes kostnader för läkemedel	44
Interpellationer:	
av herr Nyman ang. den ekonomiska forskningen	46
av herr Nyman ang. de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder	46

Torsdagen den 3 november

Svar på enkel fråga av herr Werner ang. valen till kyrkofullmäktige	48
Meddelande ang. enkel fråga av fru Hamrin-Thorell om användning till viss forskning av lärarlönemedel som ej utbetalats till följd av lärarkonflikten	49

Fredagen den 4 november

Svar på interpellation av herr Nilsson, Ferdinand, om särskilda lånemöjligheter för jordbrukare som drabbats av skördeskada	50
---	----

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 2 november	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 39, om ändrad ordning för re- missdebatten	40
— nr 40, ang. statsrådets rätt att erhålla ordet vid kamrarnas överläggningar	40
— nr 41, ang. riksdagens högtidliga öppnande	40
Statsutskottets utlåtande nr 126, om ökade resurser för försvarets personalvård	40
— nr 127, om ändrad lönegradsplacering för viss personal vid flygvapnet	40
— nr 128, om uppsägningstiden för svensk militär FN-personal ..	40
— nr 129, ang. körkortsutbildningen	40
Bevillningsutskottets betänkande nr 49, ang. godkännande av pro- tokoll rörande ändring i avtal med Storbritannien och Nord- irland för undvikande av dubbelbeskattning, m. m.	40
Andra lagutskottets utlåtande nr 51, om fördelningen mellan kom- muner av skolkostnader i vissa fall	41
— nr 52, om rapporteringsskyldighet till hemkommun beträffan- de vissa elever	44
— nr 53, om allmän egenpension	44
— nr 54, ang. den enskildes kostnader för läkemedel	44
— nr 55, om viss översyn av barnavårdslagen	45
— nr 56, om viss översyn av barnavårdslagen	45
Tredje lagutskottets utlåtande nr 49, ang. beslut om tillträde av nya ägolotter vid laga skifte	45
— nr 50, om bättre information till sakägare vid dessa förordnan- den enligt naturvårdslagen	45
— nr 51, ang. ersättningen till markägare m. fl. för värdeminsk- ning å fastighet på grund av planändring	45

Onsdagen den 2 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Herr *Kilsmo* anmälde, att han infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne oktober.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela att riksdagens organisationsutredning i dag till talmanskonferensen överlämnat ett betänkande angående riksdagens personalorganisation. Betänkandet, som delats ut till kammarens ledamöter, kommer att vid plenums slut anmälas till bordläggning. Avsikten är att remiss till utskott därvid kommer att omedelbart begäras, så att utskottsbehandlingen genast kan börja.

Talmanskonferensen har vid sammanträde i dag på morgonen, med bifall till vad organisationsutredningen i denna del föreslagit, anförtrott åt riksdagens förvaltningskontor att — under förbehåll om riksdagens bifall till förslaget om personalorganisation — utannonsera de med förslaget avsedda tjänsterna. Avsikten är att annons skall inflyta i morgondagens tidningar.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition
(Forts.)

Fortsattes överläggningen i samband med remiss till utskott av Kungl. Maj:ts proposition nr 137, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m.

Herr JOHANSSON, KNUT, (s):

Herr talman! I gårdagens debatt var en rad stora och betydelsefulla frågor föremål för behandling. Av naturliga skäl tillhör såväl bostadsbyggandet som industriinvesteringarna den kategorien av frågor. De är var för sig betydelsefulla och spelar en central roll i samhällsdebatten. Jag tänkte i mitt inlägg knyta några reflexioner till den delen av diskussionen.

Då det gäller bostadsbyggandets omfattning råder det väl en ganska stark enighet om att det är angeläget med ett bostadsbyggande på mycket hög nivå. Men jag tror att det är lika angeläget att slå fast — kanske t. o. m. angelägnare — att det bostadsbyggnadsprogram som riksdagen vid varje tillfälle fastställer skall realiseras utan de stora och växande hinder som nu reses. Jag tänker då alldeles speciellt på de punktinjektioner som tyvärr kännetecknat bostadsbyggandets kreditförsörjning under en längre tid. Det är ju uppenbart att denna form av kreditpolitik hindrar ett rationellt byggande och bidrar till en icke oväsentlig kostnadsökning.

Jag vill till detta påstående bara föga ett exempel bland många. Det har gjorts en utredning, så noggrann som över huvud taget är möjligt, för att få kännedom om de kostnader som belastar bostadsprojekt just på grund av dröjsmål till följd av att man inte fått krediter.

Det gäller ett projekt på cirka 18 miljoner kronor, uppdelat i tre etapper. Avsikten var att projektet skulle byggas i ett sammanhang. Efter första etappen blev det emellertid ett uppehåll på sammanlagt sex månader. För den del av projektet som återstod — den belöpte sig till ungefär 11 miljoner

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

kronor — ökade kostnaderna med över tre procent, varav två tredjedelar kom på entreprenören. Han var tvungen att reducera såväl arbetsstyrka som arbetsledning, och den återstående personalen gick så att säga för halv maskin. Räntekostnaderna för investeringarna blev rätt betydande. För byggherren medförde uppehållet ökade ränteutgifter, dels för tomtkostnaderna och dels för projekteringskostnaderna.

Såsom en jämförelse kan jag nämna, att denna kostnadsökning ungefär svarar mot en löneökning för byggnadsarbetarna på 10 à 12 procent. Den kostnadsökning som uppstod på grund av detta uppehåll och som självfallet hyresgästerna får betala har ansetts vara mer eller mindre naturlig. Man kan tänka sig den reaktion som skulle uppstå, därest byggnadsarbetarna krävt och även erhållit ett ytterligare lönelöft på 10 à 12 procent.

Det finns naturligtvis flera sådana här exempel. För att nå en renodling i kostnadsdebatten tror jag det är nödvändigt att tillföra de nuvarande byggnadskostnadsindexen faktorer, som nu inte finns men som inte är oväsentliga i kostnadsbildningen.

Jag skall inte nu nämna andra konsekvenser i form av arbetslöshet och mycket höga utbetalningar till följd härav. Jag tror dock inte att det är någon överdrift att säga att byggnadsindustriens arbetare, om vi går samma otjänliga väderleksförhållanden till mötes denna vinter som föregående vinter, har att räkna med en arbetslöshet, som i frågan om antalet dagar kanske blir den största vi har haft under efterkrigsperioden.

När jag lyssnade till debatten i går, fick jag en känsla av att man gjorde en sammankoppling — i och för sig rätt naturlig — av bostadsbyggandet och industriinvesteringarna. Jag ifrågasätter dock om det är riktigt att i debatten ställa dessa två investeringsområden emot varandra. Kan denna motsättning över huvud taget vara nöd-

vändig? Enligt min mening är den det inte. Jag anser att det inte är några som helst svårigheter att få såväl bostadsbyggarna som bostadskonsumenter att förstå nödvändigheten ur samhällssynpunkt att rättvist fördela de i förhållande till det totala behovet begränsade investeringsresurserna.

Både bostadsbyggare och bostadskonsumenter har, tror jag, alldeles klart för sig att bostadsbyggande på en hög nivå, full sysselsättning och höjd levnadsstandard förutsätter bl. a. en tekniskt utbyggd och rationellt arbetande industri, som också kräver sin andel av investeringsutrymmet så långt det är möjligt att nå. Men det är nog en hopplös uppgift, oavsett vem som ger sig på den, att söka få bostadsbyggare och bostadskonsumenter att förstå, att det skall vara nödvändigt att ha bostadsbyggandets kreditförsörjning ordnad så som nu. Jag tror vidare att industriens företrädare är mycket väl medvetna om att höga industriinvesteringar kräver ett bostadsbyggande av sådan omfattning att även industriens anställda får erforderligt bostadstillskott — industriens utbyggnad kräver ju ökad arbetskraft, som måste ha bostad. Det skulle enligt min mening ha mycket stort värde om bägge dessa kategorier, bostadsbyggandet och industriinvesteringarna, i fortsättningen bedömdes som lika angelägna och gemensamt fick en mycket hög prioritet. Jag tror inte att någotdera av dessa investeringsområden är betjänt av att exempelvis industrien skall ha prioritet det ena året och bostadsbyggandet komma i motsvarande förmånsställning det andra året. Detta kan icke vara förenligt med en rationell verksamhet, om jag ser det ur byggandets synpunkt, och har föga med rationellt tänkande att göra.

Jag tror att det blir nödvändigt, såsom anförts här vid något tidigare tillfälle, att man övergår till en helt annan värdering då det gäller att avdela investeringsutrymme för bostads-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

byggandet. I stället för att tala om så och så många lägenheter bör man nog ge bostadsbyggandet liksom andra investeringsområden det belopp i kronor som det anses vara realistiskt att ge till bostadsförsörjningen. Sedan ankommer det på projektörer och bostadsbyggare att för de pengarna åstadkomma största möjliga antal goda och billiga bostäder.

För att realisera den tankegången blir det nödvändigt med en samordnad näringspolitik — frågor som berördes i gårdagens debatt. Det är åtgärder som fackföreningsrörelsen länge har ansett nödvändiga för att fylla ett stort och mycket utförligt redovisat behov. När jag lyssnade på herr Holmberg i går verkade det som om han befarade att det skulle komma att innebära ett så allvarligt ingripande i näringspolitiken att det föranledde honom att genast tala om socialisering. Jag tror att det är en helt felaktig slutsats. När vi från socialdemokratiskt håll anser näringspolitiken så betydelsefull att vi till och med förordat att ett särskilt departement skall upprättas för handläggandet av dessa frågor så ligger ingalunda bakom det kravet en strävan att socialisera näringslivet.

Herr Holmberg var under debatten i går liksom tidigare något bekymrad över att den offentliga sektorn växer och att samhällets inflytande ökar. Ja, bakom denna växande utveckling ligger ju många faktorer. Jag vill bara hänvisa till vad som direkt sammanhänger med de i detta sammanhang diskuterade frågorna, nämligen frågorna om bostadsbyggandet och industriinvesteringarna. Är det ändå inte på det sättet att en förutsättning för att denna verksamhet, som ju i och för sig är rätt kostnadskrävande, skall kunna realiseras är att kostnadskrävande åtgärder sätts in från både stat och kommun. Den som tvekar på den punkten kan med fördel läsa näringslivets bostadspolitiska program, en sammanfattning utarbetad av näringslivets bo-

stadsutredning, del nr 4. När man läst denna sammanfattning gör man osökt den reflexionen att så många och så stora kostnadskrävande insatser som i det sammanhanget begärs av stat och kommun får man sannerligen leta efter. Det är i sak en fullkomligt riktig redovisning av förutsättningarna för bostadsförsörjningens mål, och det är också riktigt att det är samhället som skall svara för detta. Men då måste man också ta konsekvensen och medge att samhället får de inkomster som behövs för att klara utgifterna. Därmed är det också givet att den sektorn kommer att öka. Men samordningen skall inte och får naturligtvis inte heller begränsas till att samhället påtar sig stora kostnader och sedan överlåter — såsom näringslivets bostadsutredning föreslagit — åt de enskilda intressenterna att tillgodogöra sig fördelarna av detta. Det innebär ju ingen samordning. En samverkan med samhället fram till den färdiga produkten och med gemensamt inflytande och ansvar bör vara en fullt acceptabel grund även för enskilda intressenter att bygga en samordnad näringspolitik på. Jag tror att alla skulle tjäna på om vi från den nuvarande situationen kunde komma över till en handläggning och en praktisk politik efter dessa riktlinjer.

Herr OTTOSSON (h):

Herr talman! Jag skall lägga några synpunkter på en fråga som varit uppe tidigare under remissdebatten, nämligen frågan om kapitalförsörjningen för industrien, och jag tänker därvid i första hand på den mindre och medelstora industrien, som jag med ett namn vill kalla för egenföretag.

Vi kan konstatera, att företagen, trots en besvärande kostnadsbelastning, i stort sett kunnat hålla sin procentuella andel av världshandeln. Våra exportföretag har i stort sett kunnat bevara sin ställning. Hur situationen skall bli för

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

de närmaste tre åren är kanske mycket svårare att sja om. Arbetsmarknadens treårsavtal innebär betydande kostnadsökningar, och rationaliseringstakten kan inte i framtiden eliminera dessa öknings i samma utsträckning som hittills. Nu finns det väl ingen statistik när det gäller exporten, som kan tala om för oss vad som är den främsta anledningen till att vi klarat oss så pass bra som vi gjort. Men man har nog en allmän känsla av att det händer en hel del på detta område.

Jag tror inte det är för mycket sagt att även här sker en strukturförändring så till vida att våra traditionella exportvaror — malm, trä, massa och papper för att ta några exempel — inte längre har samma dominerande betydelse som tidigare. Jag tror också att det inte enbart är våra traditionella exportindustrier som håller volymen uppe.

Under senare år har egenföretagen i allt större utsträckning börjat intressera sig för utlandsaffärer. Man har kanske börjat med våra nordiska grannar och så småningom blivit exportminded och försökt sälja sina produkter allt längre bort och i många fall lyckats. Man har kunnat konstatera att om man har en artikel, som har kvalitet och en egen stil, är inte exportmöjligheten enbart en prisfråga. Det kan för många företag vara tillräckligt att gå ut över gränserna med vad jag skulle vilja kalla för exklusivartiklar. Kvantiteterna för sådana produkter kan i många fall bli tillräckligt stora för att ge god och ökad sysselsättning åt det medelstora företaget.

Denna industrigrupp har dessutom sin givna plats som underleverantör åt den större industrien och medverkar där till en allt större andel av exporten. Tag gärna exemplet Volvo, som i dag är ett av våra största exportföretag och som skickligt byggt upp en produkt, som bl. a. är sammansatt av detaljer från tusentals mindre företag.

Dessa egenföretag är liksom storindustrien inne i en rationaliseringsperiod,

som är nödvändig för att de skall kunna leva vidare. Denna rationalisering kostar pengar, stora pengar.

Det kostar också pengar att lyckas på exportmarknaden. I många fall kan produkter utomlands finna ett sådant intresse, att betydande utökningar av produktionen blir nödvändiga, och detta i många fall inom en relativt kort tidrymd. Vi har på senare tid kunnat konstatera många sådana fall, där orderingången varit glädjande stor men samtidigt skapat stora bekymmer för den enskilde företagaren. Det har nämligen gällt att snabbt kunna investera i fabrikslokaler och maskiner. Många av dessa företag är livskraftiga företag, som har specificerade planer för utvecklingen inom en näraliggande framtid och som bl. a. gjort årliga insättningar på investeringsfondkonto.

I den situationen, att dels kunna sälja sina produkter på export i ökad omfattning och dels genom ökad produktion kunna möta en stigande efterfrågan, har man i många fall begärt att få begagna medel från investeringsfonden. Jag skall här inte gå in på hur i flera fall medlen i denna fond har släppts fria och där man från regeringens sida har pekat på att det skett av lokaliseringspolitiska skäl och där man av denna anledning i vissa fall skapat snedvridande förutsättningar för konkurrens på lika villkor mellan företag med likartad produktion men belägna i olika delar av vårt land.

Jag är själv av den uppfattningen att investeringsfonderna skall användas för det ändamål som var avsett när de infördes och kan därför inte godtaga att man laborerar så som i flera fall har skett.

Men om man nu är överens om att investeringsfonderna inte står till buds, måste man se till att andra former skapas för företagen att erhålla krediter. En rättmätig andel av kakan måste på något sätt ställas till produktionens förfogande, den produktion som vi alla är överens om är grunden för hela vår

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

välståndsökning och välståndsutveckling.

Att vi i dag klarar oss hjälpligt är inte regeringens förtjänst, utan bl. a. beroende av att vi äter på våra reserver. Inom handelsledet får finansieringen i stor utsträckning ske genom lagerminskning. Och detta betyder å sin sida att industrien till en större del får vara lagerhållare av färdigprodukter, och för att klara denna del måste man fortfarande av ekonomiska skäl minska på lagerhållningen av råvaror. För att kunna klara den finansiella ekvationen i ett allt hårdare konkurrens klimat, för att få fram likvida medel, får vi alltså börja tära på våra reserver. Det kan naturligtvis gå en kortare tid, men kan så småningom ta en ända med förskräckelse. Vi kan snart sagt varje dag läsa i tidningarna om betalningsinställelser och permitteringar, och dessa skönhetsfläckar orsakar inte bara otrygghet för företagaren utan i lika hög grad för den anställde.

Jag har från min egen bygd exempel på hur livskraftiga och rationella företag har måst säga nej till betydande exportorder av den anledningen att man på grund av omöjligheten att snabbt kunna ordna finansieringsfrågan inte haft möjlighet att bygga ut sin produktion och därmed ge de leveranstider som den utländske köparen fordrat.

I den situationen måste det, såsom jag ser det, vara regeringens uppgift att skapa fram möjligheten för företagaren, antingen han är liten eller stor, att kunna ordna finansieringsfrågan. Företagaren måste få den känslan, att om han följer regeringens uppmaning om en ökad insats på exportsidan, så måste regeringen också skapa förutsättningar för att han skall kunna infria dessa intentioner.

Det gäller, tror jag, inte att skapa några nya kreditinstitut utan att ge ökade möjligheter för de befintliga att stå näringslivet till tjänst. För de större före-

tagen finns ju, även om möjligheterna är begränsade, tillgången till utgivandet av obligationslån, men för egenföretagaren saknas i stort sett denna möjlighet. Återstår alltså för dessa företag att gå till sina ordinarie kreditinstitut, t. ex. banken eller Industrikredit. Men vi vet ofta på förhand vad svaret blir — det finns inga resurser i tillräcklig grad hos dessa institut. Det behöver därför bl. a. slussas över t. ex. ATP-pengar i större utsträckning för att via de befintliga långivarna ställas till företagarnas förfogande.

Självfinansieringen som ett medel för ett företags utveckling blir allt obetydligare. Jag tror, att om inga andra resurser kan ställas till näringslivets förfogande, fordras det ett nytänkande, och då får man ta frågan om konstruktionen av investeringsfonderna under omprövning. Detta borde, herr talman, vara en angelägen uppgift för en regering som säkert är införstådd med att det är produktionen som är den starkaste drivfjädern för vår välståndsutveckling. Jag tror att en viss ändring av bestämmelserna för investeringsfonderna i för näringslivet positiv riktning skulle verka i hög grad stimulerande. Man kan tänka sig en något större frihet att inom vissa gränser disponera de pengar som placerats på sådant konto, och i varje fall skapa fram lättnader för de företag som är beroende av kapitaltillskott för att öka och fullgöra sina åtaganden på exportsidan.

En investeringsfond, som för företagssamheten i stället kunde få karaktären av en självfinansieringsfond, borde vara ett sätt att stimulera ett näringsliv, som i ett allt hårdare klimat måste och vill kämpa självt, men som även kan fordra att berättigad hänsyn tas till de svårigheter som företagen själva inte kan klara.

Herr talman! Jag har en bestämd känsla av att företagens kapitalförsörjning måste få en större prioritet än vad som för närvarande är fallet.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Det finns två anledningar till att man begär ordet i en remissdebatt när den har fortskridit så långt som kammarens debatt nu har gjort.

Den vanligaste anledningen är att man vill kommentera eller argumentera mot någonting som redan tidigare har anförts i debatten. Mera ovanligt är det kanske att man begär ordet för att efterlysa vissa ämnen som inte har tagits upp. Det är närmast av den senare anledningen som jag tar till orda. Jag skulle vilja anförda en del synpunkter på vissa frågor som jag tror är ytterligt väsentliga för det kommande arbetet i riksdagen fram till nästa riksdagsmannaval.

Jag lyssnade med speciellt intresse till fru Hamrin-Thorells anförande. Jag tyckte att hon på ett aldeles utomordentligt sätt skildrade den känsla av vanmakt som de svenska kvinnorna — eller husmödrarna, som hon uttryckte det — känner inför den utveckling som vi har sett. Hon talade om prisstegringarna och svårigheterna att sprida konsumentupplysning och hon nämnde också att husmödrarna har ett intryck av att vara offer för okontrollerbara makter. Jag tror att det omdömet och den skildringen borde överföras till hela det vida fältet i vårt samhälle, som befinner sig i en uppenbar växtvärk. Individen känner sig ofta hjälplös och frågande inför de många sammanhang som kan vara svåra att förstå och som på vissa håll skapar glesbygdspenproblem och på andra håll skapar mycket svårlösta tätortsproblem, som i årets valrörelse kanske alltför mycket koncentrerades på stockholmsförhållanden i stället för på förhållandena ute i de kommuner, vilkas beslutande instanser valet denna gång gällde.

Jag skall emellertid ett ögonblick uppehålla mig vid konsumentupplysningen, eftersom fru Hamrin-Thorell efterlyste starkare och djärvare tag.

Med tanke på det arbete som nu har

inletts, den ombudsman som har föreslagits och de stora arbetsgrupper som är på gång tror jag att mycket kommer att hända, och vi får väl tillfälle att återkomma till konsumentupplysningen litet längre fram under denna riksdags-session, då vi skall ta ställning till utformningen av Sveriges Radio i framtiden. Lika uppenbart som det är att folkrörelserna med de studiegrupper som sedan många år ägnar konsument- och prisfrågorna stor uppmärksamhet har skolat en stor del av de husmödrar som i dag har hand om våra hushållskassor, lika uppenbart är det att radion och kanske speciellt televisionen vid sidan av dagspressen spelar en stor roll för konsumentupplysningen.

Jag kan hålla med fru Hamrin-Thorell om att det måhända är önskvärt att upplysningscentraler kommer till stånd både i Göteborg och i Umeå, såsom det har föreslagits, men jag tror samtidigt att det ligger mycket i det ansvariga statsrådets påpekande, att man bör låta den central som nu har inrättats i Stockholm verka en tid för att man med de erfarenheter man får därifrån skall kunna utforma de två andra i och för sig mycket viktiga centralerna. Man får inte glömma de möjligheter som inte minst televisionen har att nå ut till nya grupper, som tidigare inte varit speciellt intresserade av konsumentfrågorna, och skola dem i den problematik som ibland uttrycks så, att det måste finnas ett växelspel mellan å ena sidan konsumenternas val av tjänster och varor och deras möjligheter att bedöma sin egen situation vid varje valtillfälle och å andra sidan inriktningen i produktionsvalet av dessa tjänster och varor. Vi har ännu inte lång väg kvar till detta nationalekonomiska växelspel men man får inte glömma att de här frågorna utgör en integrerande del av konsumentupplysningen, även om den ingalunda kan klaras med de medel som vi i vanliga fall brukar ge namnet konsumentupplysning.

Jag hoppas alltså på fru Hamrin-Tho-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

rells stöd när vi längre fram kommer att kräva att Sveriges Radio sätter kraft bakom sina löften om en ökad konsumentupplysning enligt de riktlinjer som en specialutredning inom den stora radioutredningen drog upp och som fått samtliga remissinstansers gillande och lovord.

Men jag skall återkomma till vad som icke har sagts. När fru Hamrin-Thorell talade om konsumentupplysningen sade hon att de svenska husmödrarna känner osäkerhet. Jag vill föra ut den inte bara till kvinnorna, utan till väljarna i allmänhet. Jag tycker det är förvånansvärt att vi egentligen inte har hört någonting hitintills i debatten om de jämlikhetsfrågor som kanske inte dominerade valdiskussionen men togs upp i de deklamationer och deklarationer som gjordes från folkparti- och centerhåll alldeles i inledningen i valrörelsen.

Det är uppenbart att vi här har en av våra för framtiden allra mest angelägna uppgifter. Det är väl ingen tillfällighet att Unesco-rådet, som nu håller sitt sammanträde i Paris, har prioriterat kvinnornas utbildning i u-länderna eller att Ecosoc tidigare i höstas vid sitt möte i Genève bestämde att 1968 för samtliga FN-organ skall bli de mänskliga rättigheternas år men att man speciellt skall söka bekämpa diskrimineringen av kvinnorna och finna vägar att upphäva den diskriminering som råder på många håll ute i världen.

Det är med andra ord en jämlikhetsdebatt som förs i de internationella organen, även om man där med tanke på situationen på andra kontinenter och i samhällen med andra traditioner kanske talar mer om prioritering än vad vi har gjort här hemma. Den jämlikhetsdebatt som har förts här har sannerligen inte bara rört kvinnorna, utan den har gällt kvinnor och män, generationer och grupper inom generationer. Vi har under de senare åren funnit att inte minst ungdomen alltmer intresserat sig för jämlikhetsfrågorna. Dessa frågor har tagits upp till diskussioner i massme-

dia, där man ventilerat dem från många olika synpunkter utan att man kanske på en del håll har fullt klart för sig att det är de politiska instanserna och de politiska partierna som skall svara för lösningen av dessa mycket svåra och intimt sammanhängande problem.

Vi fick i höstas höra, att folkpartiet och centerpartiet — mittenpartierna — hade skrivit ihop sig om ett jämlikhets- och familjeprogram, som sades vara det radikalaste i världen. Nu försvann det väl kanske delvis i valrörelsen. Det har i varje fall inte i denna kammare upplysts om vad man ämnar göra åt detta programs fullföljande och hur man i så fall tänker sig att högerns samarbete när det gäller detta program — högerpartiet har inte på något sätt tagit ståndpunkt till dessa förslag — skall kunna etableras. Man har väl inte heller ordentligt försökt att diskutera hur frågorna en efter en skall bringas till sin lösning. Detta har kanske en ganska naturlig förklaring, eftersom det ingalunda är sant att mittenpartierna hitintills har tagit initiativet. Det var regeringspartiet — socialdemokraterna — som redan 1960 satte till en arbetsgrupp som tog upp dessa frågor, vilket ledde till ett program som antogs vid partikongressen 1964 och som sedan har legat till grund för debatten och som, herr talman, ligger till grund för det jämlikhets- och familjeprogram som mittenpartierna presenterade i somras.

En del av dessa frågor är under utredning, och en del har under de år som gått stegvis förts närmare sin lösning så pass att en del av sidoorganisationerna inom det socialdemokratiska partiet har sett sig föranlåtna att skriva nya framtidsprogram, som går utöver direktiven för de många skattutredningar och familjepolitiska utredningar, som pågår och som under nästa år förmodligen kommer att lägga fram sina förslag.

Vi skulle mycket gärna vilja ha en ordentlig debatt om inte bara hur mittenpartierna ämnar lösa dessa frågor

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

utan även hur man på högerhåll tänker sig lösa exempelvis en för arbetsmarknaden och småbarnsföräldrarna så väsentlig fråga som barntillsynen. Vi märkte ju i våras, när vi behandlade denna fråga i riksdagen, att uppfattningarna om vilken prioritering som skulle ges de ekonomiska medlen ingalunda var odelade inom det borgerliga blocket.

Vi skulle vilja ha en ordentlig skattepolitisk diskussion med mittenpartierna och högern när det gäller de riktlinjer för den framtida beskattningen som då och då har förts fram till diskussion i kammaren och som vi säkerligen får återkomma till, när den av finansminister Sträng tillsatta utredningen så småningom blir klar och framlägger sitt förslag — en utredning som pågick långt innan folkpartiet lade fram sitt program, som på det hållet ansågs vara ett av de radikalaste i världen men som för övrigt innehöll krav som redan skrivits in i det jämlikhetsprogram som antogs 1964 av den socialdemokratiska partikongressen.

Vi skulle vilja ha en diskussion om möjligheterna att genomföra vårdnadsbidraget, inte minst med centerpartiet som nu har anslutit sig till kravet på att man skall ge barnfamiljer, ensamstående eller fullständiga familjer med småbarn, ett rejält ekonomiskt tillskott utöver barnbidraget för att garantera en viss valfrihet för föräldrarna. Man har nu kommit överens, men bara för något år sedan hörde vi här i riksdagen representanter för centerpartiet uttala, att vårdnadsbidraget nog var tänkt som ett bidrag enbart till de hemmavarande kvinnorna, alltså en ren dirigerad och inte fråga om bidrag ur valfrihetssynpunkt.

Det är över huvud taget kvinnornas situation på arbetsmarknaden som man skulle ha velat höra mycket mera om och som hitintills icke har berörts i denna remissdebatt. Jag vill, herr talman, ingalunda förlänga den ytterligare. Jag vill bara peka på att denna

stora och principiella debatt hitintills uteblivit. Vi är beredda att återkomma till den, och vi kommer att föra debatten vidare till de praktiska besluten även om vi är medvetna om att det kommer att kräva stora insatser på det ekonomiska fältet för att så småningom få detta samhälle med växtvärk att formas så att individerna inom den kollektiva solidaritetens ram — som är nödvändig för samhällsfrågornas riktiga lösning — skall känna den trygghet och tillfredsställelse som varje individ gör när det finns en viss rörelse- och valfrihet och känna att det som diskuteras och beslutas av de politiska organen rör varje individ personligen.

Det är till syvende och sist det som vi måste gå ut till väljarna och få dem att inse. Vår avsikt är att göra detta och vända denna valutgång till en helt annan vid 1968 års valrörelse.

Fru OLSSON, ELVY, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att jag kom in så sent i kammaren att jag bara hörde slutet av fröken Mattsons anförande där hon efterlyste debatt angående t. ex. familjepolitiken och besked om var de olika partierna står. Jag vill också mycket gärna ha denna debatt både med socialdemokraterna och med högern.

Vad vi från mittenpartierna skrev oss samman om i våras är ett långtgående familjepolitiskt program. Till grund för ett sådant program ligger inte bara det som man diskuterat några månader dessförinnan. Det är två partiers program som vi arbetat med under lång tid.

Fröken Mattson tog upp frågan om vårdnadsbidraget och det förslag som centerpartiet framlagt. Det har flera gånger från socialdemokratiskt håll påståtts att vi bara skulle vilja ha detta bidrag för hemmavarande kvinnor. Jag vet mig aldrig ha hört någon centerpartist säga detta, jag har aldrig sagt

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

det, vi har aldrig skrivit det någonstans. Det skall vara ett vårdnadsbidrag som kvinnan skall få använda för att betala barntillsynen eller, om hon är hemma, skall utgöra en liten ersättning till henne. Det är helt främmande för oss att vårdnadsbidraget skulle utgå enbart till hemmaarbetande kvinnor.

Vi vill också gärna ha en skattedebatt. Vår linje är klar i mittenprogrammet. Vi vill ha en skatt för familjerna som inte på något sätt är knuten till civilstånd eller kön, var och en skall skatta för sin inkomst.

Fröken Mattson talade också om barntillsynen. Jag vet inte var skiljelinjerna mellan partierna går i denna fråga. När vi diskuterade detta i våras var väl alla överens om att det behövde satsas mera på den kollektiva barntillsynen. Skall man anklaga någon i detta sammanhang, så måste det vara regeringspartiet som har handlat så sent i den här frågan och som har haft möjlighet att stimulera kommunerna på ett helt annat sätt än man har gjort. Vi är väl alla tacksamma och glada över att det föreligger ett enhälligt beslut om att det skall utgå ett väsentligt högre statsbidrag till kommunerna för den kollektiva barntillsynen. Skiljelinjen vid debatten i våras gällde barntillsynen i familjedaghemmen, som vi från vårt håll tycker är en bra variant av barntillsyn, och vi hoppas att vi skall kunna nå enighet om statsbidrag även till denna verksamhet. Vi kan inte förstå varför inte alla kan vara överens om detta, i all synnerhet som vi vet att behovet av barntillsyn är så stort, att så många föräldrar för närvarande ej kan få någon hjälp med barntillsynen.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h) kort genmäle:

Herr talman! I anslutning till de senaste anförandena vill jag gärna deklarerera att vi från högerns och näringslivets sida är beredda att delta i de

diskussioner bland annat i konsumentupplysningsfrågor som här har varit på tal. Men i det sammanhanget skulle jag hos konsumentupplysningens vänner vilja efterlysa en mera förstående attityd till detaljhandeln och prismekanismen inom handeln — handeln får ju ofta oförskyllt vara strykpojke för missnöjet med de stigande priserna. Det är ett beklagligt faktum att de stigande kostnaderna inte utan vidare låter sig rationaliseras bort och att de stigande priserna måste slå igenom i detaljhandelsledet, d. v. s. i de priser som konsumenterna får betala. Även detaljhandels egna stigande löne- och räntekostnader måste på samma sätt slå igenom i priserna. Den långt utdragna förhandlingsverksamheten på kollektivavtalsfronten har också medfört betydande kalkylationsproblem för handeln genom att detaljisterna i efterhand får betala ut retroaktiva löner till sina anställda på mycket betydande belopp. Även de pengarna måste ju tagas ut någonstans.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att det i alla fall blev en kort debatt om dessa frågor. Jag är övertygad om att vi får återvända till dem senare.

Vad jag har velat efterlysa är ett samlat grepp från det borgerliga blocket i dessa frågor.

Jag är vidare glad över att centern har tagit avstånd från tanken på ett vårdnadsbidrag som enbart skulle utgå till hemmavarande kvinnor — om jag inte missminner mig har det sagts så i en debatt i andra kammaren för något år sedan.

Vi kommer säkert snart att få diskutera ett nytt skattesystem, och vi bör vara på det klara med att vi då måste lösa alla de problem som hör ihop med jämlikhetsfrågorna. Det kräver ekonomiska insatser på många håll, insatser som väl knappast kan ge utrymme för de skattelättnader som i

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

varje fall högern har efterlyst. Det blir på lång sikt fråga om en prioritering som jag här endast helt kort har velat föra på tal. Jag tror, fru Olsson, att vi kommer att få diskutera dessa frågor många gånger under den arbetstermin som ligger framför oss.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Jag har med mycket stort intresse följt den s. k. eftervalsdebatten här i dag och i går.

Årets valrörelse fördes under något annorlunda former än tidigare. De borgerliga partierna proklamerade borgfred inbördes. Vidare har vi haft den nya alliansen under namnet mittensamverkan. I valrörelsen gav man sken av att mittenpolitiken var ett verkligt alternativ till regeringspolitiken. Man gick t. o. m. så långt att man ville ge sken av att vi stod inför en sammanslagning av folkpartiet och centerpartiet.

Norrbottnen och Gotland har varit försöksfält för mittenpolitiken i så måtto att mittensamverkan har upphöjts till partibeteckning. Man kunde av 1962 och 1964 års röstsiffror konstatera att centerpartiets och folkpartiets röstsiffror tillsammans under en beteckning skulle kunna medföra mandatvinster för den nya alliansen.

Den uddatalsmetod för fördelning av mandaten som tillämpades vid höstens val kom till stånd 1951 när dåvarande bondeförbundare och socialdemokraterna utgjorde koalitionsregering, och sedan dess har denna fördelningsmetod tillämpats. Den skulle möjliggöra för centerpartiet att uppträda som ett parti utan att gå i kartell med övriga borgerliga partier. Fördelningsmetoden har förlängts år från år, framför allt i avvaktan på det slutliga ställningstagandet i författningsfrågan.

I andra kammaren uppstod en debatt i våras när regeringens proposition behandlades. Bl. a. professor Wahlund, centerpartiet, tog därvid av-

stånd från de planer man hyste om mittensamverkan i Norrbotten. Detsamma gjorde herr Gustafsson i Skellefteå för folkpartiets del. Detta tycks emellertid inte haft någon inverkan på vad som skedde i Norrbotten. Folkpartiet och centerpartiet i Norrbotten har framför allt åberopat att de genom att gå samman i »Mittensamverkan» framför allt syftade till att uppnå en rättvisare mandatfördelning i Norrbotten. Det framgår av det valmanifest som man utsände i somras i samband med att man beslöt Mittensamverkan. Där stod: »Vid val bör varje röst så långt som möjligt vara lika mycket värd.»

Valrörelsen är nu till ända och vi kan utläsa resultatet. Mittensamverkan tog sex mandat i landstinget i Norrbotten. Tre av dessa sex mandat fick man just genom den gemensamma partibeteckningen Mittensamverkan. Det var emellertid inte nog med att man utnyttjade det förhållandet att man kunde ha en gemensam partibeteckning och ta de fördelar det innebar, utan man uppträdde samtidigt som två olika partier, dels som folkpartiet och dels som centerpartiet, och dessutom som Mittensamverkan. När man skulle diskutera fördelningen av TV-programmen sade folkpartiet och centerpartiet att de var två skilda partier och att de skulle ha lika mycket tid. De hade emellertid endast ett parti att försvara. Det medförde onekligen en fördel för dem att få uppträda som *ett* parti men ändå disponera tid som två.

Vi inbjöd Mittensamverkan i Norrbotten till dueller, men man sade nej och ville uppträda som folkparti och centerparti var för sig.

Nå, uppnådde man då den rättvisa mandatfördelningen i Norrbotten som man eftersträvat? Mittenpartierna fick 15 mandat tillsammans. Om man tittar på de olika valkretsarna fick t. ex. i Gällivare folkpartiet genom denna samverkan ett landstingsmandat på 996 röster eller 8 procent av val-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition
manskåren. Av de andra partierna i samma valkrets fick socialdemokraterna betala 5 125 röster för tre mandat, eller 1 708 röster. Detta är ett utslag av den rättvisa som mittenpartierna vill åstadkomma. Jag skall därför inte fördjupa mig längre i mandat- och röstsiffror utan vill bara konstatera vad som har skett.

Hur blir det då inför 1968 års valrörelse? Det har sagts i denna debatt, att vad som hänt bara är en upptakt till det som komma skall. Kommer man då att i likhet med Norge spela med den s. k. valmetoden? Expressen skrev för någon vecka sedan, att skulle man lägga ut mittensamverkan i ett andrakammarval på de olika valkretsarna för riksdagsmannaval här i landet, skulle mittenpartierna utöver vad de nu har tagit genom den röstförskjutning som skedde i 1966 års valrörelse ytterligare ha erövat fyra socialdemokratiska riksdagsmandat. Då ställer man frågan: Hur kommer centerpartiet och folkpartiet att handla inför 1968 års valrörelse? Kommer de att respektera den s. k. uddatalsmetoden men ändå göra på så sätt, att de använder den valbeteckning de fick år 1964 på Gotland och säga att de är ett mittenparti? Vi bör i alla fall få ett klart besked från dessa partier om hur de tänker ställa sig inför nästa riksdagsmannaval.

Man kan också fråga: Medförde de mandatvinster som mittenpartierna gjorde något alternativ till socialdemokraterna? Atminstone på regeringsplanet och i riksdagen fick mandatvinsterna inte den innebörden, att mittenpartierna blev ett alternativ. Men det är inte bara i detta hus som det görs politik. Vi har även en rad landsting och kommuner i detta land, där mittensamverkan tillsammans med högerpartiet nu har erövat socialdemokraternas majoritet och alltså är i majoritetsställning. Vi har också redan ett exempel på att mittenpartierna inte är ett alternativ i egentlig mening. Ty hur

är det här i Stockholm, där ett maktskifte redan har skett? Där är det ytterst högern som bestämmer. Mittenpartierna är beroende av högerösterna. Trots att mittenpartierna i valrörelsen inte ville veta av högerpartiet är det nu på det sättet. Likadant är det i många kommuner ute i landet — mittenpolitiken kan verka endast under den förutsättningen, att högerpartiet får vara med. Debatten här har ju också givit vid handen att mittenpartierna kanske får ompröva sin ställning till högerpartiet. Det vill jag emellertid inte yttra mig om, men jag vet i alla fall, att skall mittenpolitiken kunna verka i många landsting och kommuner, måste den ta högerpartiet till hjälp.

Jag skulle utöver detta vilja säga några ord om valrörelsens innehåll. Oppositionen framförde ju en klagovisa över bostadsköer, vårdnadsköer, köer utanför gymnasierna o. s. v. Det omdömet gäller inte bara de borgerliga partierna, utan även kommunisterna — de kanske använde ett annat ordval, men innehållet var detsamma.

Vi kan även säga, att mot det övertag som den samlade oppositionen fick genom att ha samma TV- och radiotid hade regeringen i runt tal 20 procent av sändningstiden i massmedia för att svara på de störstskurur av frågor, som riktades mot vårt parti. Det var ytterst svårt för regeringen att på denna tid hinna svara på alla frågor och vid sidan av detta även förklara alla aktuella spörsmål som partiet tog upp, exempelvis jordbrukspolitiken och markfrågorna.

Man frågar sig: Varför har vi dessa köer — bostadsköer, vårdnadsköer o. s. v.? Den djupaste orsaken är väl den att vi har ett samhälle, där folk har full sysselsättning och därmed inkomster. De har på ett helt annat sätt än tidigare möjlighet att efterfråga bättre och större bostäder. Likadant är det när det gäller vårdnadsköerna. Man får hjälp från sjukförsäkringen och man har på det sättet möjlighet till bättre

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

sjukvård. Det finns inte längre några ekonomiska hinder för efterfrågan på sjukvård. Man kan även konstatera, att det inte är många i denna församling som har behövt stå i kö framför ett läroverk. En sådan köbildning var ett okänt begrepp för den generation som jag tillhör. Man kanske får den föreställningen, att det var ett bättre samhälle som saknade gymnasieköer.

Var det verkligen ett bättre samhälle? Jag är född i Värmland, där det då fanns ett enda läroverk, nämligen i Karlstad. Jag frågade en representant från Värmland hur många läroverk man har där i dag. Det finns nio läroverk, och ändå är det kö framför dem. Många kanske har den föreställningen att det är sämre ställt i Värmland i dag än det var på 1920-talet, när det fanns ett enda läroverk. Det är inte på det sättet. De ekonomiska hindren har undanröjts, och det är inte längre pappas plånbok som bestämmer, om pojken eller flickan skall komma in i läroverket. Det är detta som har skapat köerna framför gymnasierna.

Det förhåller sig likadant på många andra områden där samhället har ingripit. Somliga har fått stå i en kö, men det får inte tas som uttryck för att vi har ett sämre samhälle i dag. Många väljare har kanske upplevt det på det sättet, därför att de tyckt att tillgången inte har motsvarat efterfrågan. Dock bör man göra klart för sig när det i dag klagas över bristerna i samhället, något som man naturligtvis har rätt att göra — jag är inte av den meningen att man inte skall få kritisera — att det inte går att skapa ett nytt samhälle på en kort tid. Det erfordras åtskillig planering för fördelningen av de resurser som finns för att man skall kunna åstadkomma en ändring.

Jag vågar ställa frågan: Hur såg egentligen det samhälle ut som vi vid 30-talets början övertog från de borgerliga, när det ännu i dag kan vara behäftat med brister? Hur oändligt fattigt och dåligt var inte det samhället, när

vi efter 30 års verksamhet ändå inte har avskaffat bristerna! Det måste ha varit ett i grunden dåligt samhälle, och vi har väl alla var och en på sin kant försökt förändra det. Jag tror att man i den politiska debatten i alla fall måste vara så ärlig inför valmanskåren, att man lämnar en förklaring.

Detta hus har i mångt och mycket varit med och lagt grunden för skolväsendet, sjukvården o. s. v. och har därigenom bidragit till att människorna på ett helt annat sätt än tidigare fått del av våra gemensamma resurser. Till detta har vi alla bidragit. Men när det blir kö framför olika inrättningar, då skylar man på regeringen, vars fel det är att man inte med en gång kan avskaffa köerna.

Med detta ber jag att få tacka för ordet!

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag fick under första delen av herr Dahlbergs anförande en stark känsla av att det var en djup suck från ett kvalfyllt bröst. Herr Dahlberg glömde t. o. m. att socialisterna alltså sitter vid makten i det här landet.

Nu frågar herr Dahlberg: Vad skall mittenpartierna göra? Ja, säg det! Vad skall exempelvis socialdemokraterna i Norrbotten göra, som nu har förlorat sin egen majoritet och i fortsättningen är beroende av kommunisterna för att kunna styra och ställa? Det kunde ställas många frågor av olika slag i det här sammanhanget. Vi får väl nöja oss med att vi får svar så småningom. Men jag tycker nog att vi än så länge kunde vara överens om att ifall det system, som vi tillämpar, är så tokigt som herr Dahlberg av allt att döma anser, borde det väl komma något initiativ från dem som har möjlighet att ta ett sådant, så får vi diskutera frågan då.

Det mesta av vad herr Dahlberg sade är väl, som jag redan nämnt, ett uttryck för att han känner sig litet desoriente-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

rad — allra minst — i den situation vi nu kommit i.

Herr DAHLBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag krävde var ett besked från centerpartiets och folkpartiets representanter om hur man tänker göra inför 1968 års val vad beträffar fördelningsmetoden. Kommer man att gå fram med sina olika partibeteckningar — centerpartiet och folkpartiet — eller kommer man att spela med beteckningen Mittenpartierna, då det gäller att ta mandat? Jag tycker att svenska folket bör få klarhet på den punkten. Vad som i övrigt sades i mitt tal var kanske känsloladdat, men jag är inte rädd för 1968 års valrörelse. Jag har varit med i valrörelser sedan 1930 och tar med glädje den kamp som förestår. Vi är vana vid att slåss och har aldrig fått några valframgångar till skänks; det får vi inte i fortsättningen heller. Men jag är inte rädd för en baltj.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog att det är att begära väl mycket, att man skulle ge besked om en sådan sak så här »på stubben direkt», för att använda ett modernt språkbruk. Vi får väl resonera om saken, herr Dahlberg! Kanske till och med han kan bidra till debatten med något uppslag om hur det hela skall ordna sig.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå att herr Andersson i Brämhult inte vill ge något svar — frågan är så pass besvärande för centerpartiet, att man helst vill tiga ihjäl den, om möjligt. Men det var inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan närmast för att ta upp markproblemen.

I högerns valbroschyr hette det: »Har

du funderat över hur socialisering egentligen går till? Hur samhället ökar sitt ägande och sin makt på individens bekostnad? Du har ett bra exempel i regeringens markpolitik. Om du vill sälja fast egendom — villa, egnahem, stadsfastighet, tomtmark eller annan mark — så får du räkna med att först erbjuda kommunen din fastighet. Gör du inte det kan kommunen senare 'ta hand om köpet' och träda in i köparens ställe. Den rätten vill socialdemokraterna ge kommunerna i sitt nya markpolitiska program. Kommunen ska också få ökade möjligheter att tvinga dig att sälja mot din vilja. Man vill komma åt markspekulation, säger man — och får en ursäkt för socialiseringen...»

Ja, så hette det i högerns valbroschyr, med en välsminkad partiledare som omslagspojke, inför kommunalvalet 1966. Och ännu mera utmanande hördes tongångarna i högerledarens TV-inlägg inför valsprun. Kommunen var enligt herr Holmberg och hans eftersägare jätten »Gluff-gluff» som skulle »förtära» alla småstugeägare och ta hand om egnahemmen.

Det fanns tyvärr människor som trodde på denna förkunnelse, hur falsk och förljugen den än var. Jag upplevde själv hur folk kom och frågade om det verkligen var meningen att socialdemokraterna skulle driva en sådan politik, att samhället skulle ta hand om egnahemmen. Men de hade glömt att det är en vanlig företeelse att högern skrämmer inför ett val. Så gjorde man 1928, då man sade att socialdemokraterna skulle ta böndernas kor och änkans skärv. Och så gjorde man alltså 1966. Ja, högerorganet i Jönköpings län hade till och med smaklösheten att kalla socialdemokratiska ungdomar för polis-mördare. Det var alltså skrämeltaktiken som gick igen i högerpropagandan 1966; och den lönade sig, som valutslaget visade.

Naturligtvis skall man sätta stopp för markspekulationen, säger högern. Med

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

en skärpt realisationsvinstbeskattning. Men högerledaren, som själv suttit med i 1963 års markvärdekommitté, vet mycket väl att det inte är så man löser problemen. Realisationsvinstbeskattningen kan i och för sig inte vara tillräcklig för att klara markprisstegringens problem. Högern vägrar att ge kommunerna det vapen som de behöver i kampen mot spekulanterna. Herr Holmbergs röst må vara aldrig så len både i TV och andra sammanhang — han kan ändå inte komma ifrån det faktum att högerpartiet vägrar ge samhället de resurser som behövs för att man skall kunna få ett fastare grepp i kampen mot markspekulationen.

Det fanns egnahemsägare som lurades av högern, men de har nu alla skäl att ställa sig fundersamma inför den propagandan.

Det är ju *inte* egnahemmen man vill komma åt med en kommunal förköpsrätt. Vad man vill att kommunerna skall få företrädesrätt till är i stället den mark som efter hand kan användas till att bygga egnahem på.

Man kan nämligen inte komma ifrån att bostadskostnader och tomtpriser har en direkt påverkan på varandra. Erfarenheterna visar att i de kommuner, som har varit förutseende, har man också kunnat tillgodose önskemålen om billiga tomter till bl. a. egnahem.

Låt mig gärna säga det: Det är i de allra flesta fall i socialdemokratiskt styrda kommuner som egnahemsägarna kunnat få sin tomtfråga tillgodosedd på det billigaste sättet. Socialdemokratien är sannerligen inte egnahemsfientlig. Det har den i handling visat. Vi har aldrig haft sådana möjligheter att bygga egnahem som i dag. När de borgerliga styrde i landet var det sannerligen inte någon samhällelig bostads- eller markpolitik som fördes.

Om förslaget om kommunal förköpsrätt, som jag hoppas, genomföres år 1967 skall det verkligen bli intressant att se hur de nya borgerliga majorite-

terna i tätortskommunerna skall handla. Skall de följa högerns linje att avsäga sig de möjligheter till en god markplanering som förköpsrätten medger eller skall de nya majoriteterna redan från början visa sig ointresserade för en aktiv markpolitik? Det kommer att bli en svår prövning för många, det är jag övertygad om.

Men de borgerliga kommunalpolitikernas handlande i denna vitala fråga kommer att bli avslöjande. Den här gången har de borgerliga genom en dimbildning i bl. a. markfrågan kunnat få en del väljare över till sig. Men det går kanske inte så lätt att få dem att fortsätta med borgerlig politik, om markpolitiken förs efter de riktlinjer som i praktiken troligen kommer att tillämpas.

Låt mig med ett exempel illustrera vad kommunal förköpsrätt egentligen betyder. Min egen hemstad ville för några år sedan köpa mark av en privat ägare. En annan privatperson bjöd emellertid över staden och fick hand om den åtråvärda marken. Hade man haft förköpsrätt vid det tillfället, hade staden kunnat få köpa marken till samma pris som denne privatperson fick betala. Efter ett par år erbjöds staden att köpa marken av honom, men då till ett belopp som långt översteg det man hade behövt betala om förköpsrätt hade funnits.

Med den utveckling på markprisområdet som förekommit under de senaste fem åren väntar sig säkerligen majoriteten av vårt folk, att det nu sker någonting på detta område. Det du ger inte att bara nöja sig med de halvmesyrer som högern och mittenpartierna här kommer med. När marken stiger med 5 å 10 kronor per kvadratmeter och år i vissa tätortskommuner eller när sommarstugedomterna på hallandskusten är uppe i 20 å 25 kronor per kvm då är det verkligen på tiden att det görs någonting för att stoppa den prisstegring som här äger rum.

Men det är inte bara högern som är

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

motståndare till en aktiv markpolitik som hindrar prisutvecklingen. Det förhåller sig på samma sätt med de andra borgerliga partierna. Det remissvar som avgetts av exempelvis jordbrukets skattedelegation är tyvärr lika negativt som högerens linje. Det visar att det trots vad centerpartisterna säger i valtider, nämligen att de inte vill höra talas om högerpolitik, så är i praktiken bl. a. när det gäller markpolitiken centerpartisterna lika goda som högermännen. De har samma konservativa betraktelsesätt, och de har det gemensamt att de låter egennytan gå före samhällsnyttan. Det är en egoistisk politik som f. d. bondeförbundet för i markfrågan.

Inte heller folkpartiet kan yvas över att föra någon speciellt radikal markpolitik. Den s. k. förköpsrätten som mittenpartierna förordar betyder i praktiken ingenting nytt; det är bara det att man beklätt expropriationsrätten med en ny fasad och kallat den för förköpsrätt.

Som ledamot i riksdagens lönedelelegation vill jag säga ett par ord med anledning av SACO-konflikten. Det är beklagligt att tredje man, i detta fall eleverna, drabbas av den inträffade konfliktsituationen, av att en oerfaren fackorganisation leker med det vapen som samhället gett dem i och med att strejkrätten införts från och med innevarande år. Konflikten på detta område är en olustig historia. Har lärarna på TCO-sidan kunnat göra upp och fått en hygglig uppgörelse så borde man också på SACO-sidan ha kunnat göra detsamma.

De som gjort en verkligt god insats under konflikten är elevrådet och SECO. De har lyckats bra, och på de flesta håll har de skött det hela på ett utomordentligt sätt under stort ansvar. Att skolorna kunnat hållas i gång är till stor del deras förtjänst. Men de unga som hastigt fått rycka in och ta ledningen slits och hinner inte med sina egna studier. Det är baksidan av

en annars vacker medalj. Men nog är ungdomarna värda ett erkännande — det bör kunna sägas också från första kammarens talarstol.

Så några ord om en annan aktuell fråga. Om tio månader inträder en ny trafiksituation i vårt land, då vi övergår till högertrafik. Arbetet på omläggningen pågår på planeringssidan och har redan hunnit ganska långt. Vad som ger mig anledning att hysa vissa farhågor för omläggningen är de svårigheter som kan drabba de handikappade människorna i landet, och de är ganska många.

Vissa åtgärder har redan beslutats, bl. a. när det gäller att skapa skydd för trafikanterna, såsom förbud mot att gå mot rött ljus och liknande. När man går vidare i planeringen måste man också ta hänsyn till att de rörelsehindrade har svårigheter att komma över gatan. Man måste också se till att de blinda inte slår huvudet i de skyltar som finns på övergångsställena. Det gäller att i samband med omläggningen skapa en så trafiksäker miljö som det är möjligt.

Den samhällsplanering för handikappade som sålunda är absolut nödvändig för att skapa en trafiksäkrare miljö bör kompletteras med en rad andra åtgärder i samband med att man företar kapitalkrävande ombyggnader av kommunikationsmedel och transportmedel. Det måste vara en felinvestering om man inte nu, när allmänna justeringar göres, ser till att även de handikappade medborgarna friktionsfritt kan förflytta sig i trafiken med de kommunikationsmedel som står till buds för andra medborgare.

Högertrafikkommissionen har ansett att det med de medel som står till dess förfogande tyvärr inte finns utrymme för de åtgärder som bör vidtagas. Det åligger andra att skaffa dessa medel. I detta sammanhang skulle jag vilja rekommendera att kommuner, väghållare och trafikföretag nu, när det

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

faktiskt finns möjligheter att åstadkomma en trafiksäkrare miljö, verkligen anstränger sig härvidlag.

När det gäller informationen är det så, att de handikappades organisationer, i varje fall inte hittills, har kunnat få besked om, huruvida de kan erhålla tillräckliga medel för att lämna den information som behövs. Det förbund som jag representerar känner ett stort ansvar i dessa frågor och kommer också att på egen bekostnad ge ut material i dessa frågor. Men jag vill ifrågasätta om det skall vara nödvändigt i en situation, där man satsar stora belopp på upplysning i radio och TV o. s. v., att också olika organisationer skall behöva bidra ekonomiskt.

Det måste vara angeläget för staten att alla medborgargrupper känner trygghet inför trafikomläggningen. Jag vill rikta kommunikationsministerns uppmärksamhet på den gränsdragning som högertrafikkommisionen här har gjort och som medfört att man ännu inte i någon grad beaktat de handikappades behov vid ombyggnadsarbetena för högertrafiken.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlssons inledande ord var av den kvaliteten att det inte finns någon anledning att närmare gå in på dem. Dylika anmärkningar rörande utseende, uppförande och personlighet brukar vi ju dra oss för att föra in i debatterna, även om de naturligtvis förekommer ute på valfältet. Låt mig därför bara avvisa detta inte såsom ett felsteg, utan såsom tecken på den känsla av osäkerhet som naturligtvis har gripit herr Göran Karlsson efter en valförlust som givetvis smärtat honom.

Däremot är det intressantare att höra herr Karlssons utläggning rörande förköpsrätten. Det är alldeles riktigt att vi inom högerpartiet bestämt tagit avstånd från förköpsrätten på det sätt som so-

cialdemokraterna i markvärdeutredningen framfört dem. Vi har sagt att den är ett ingrepp i äganderätten, som vi inte är beredda att tolerera. Vi har också konstaterat att förköpsrätten inte behövs för att kommunerna skall kunna föra en aktiv markpolitik. Såvitt jag förstår behövs den inte heller för att man skall komma till rätta med tomtjobberiet, alltså med de stora vinster som ibland uppstår vid köp och försäljning av mark.

Detta innebär inte att vi inte på allt sätt vill medverka till att man skall komma till rätta med tomtjobberiet, men vi tror att just den skärpning av beskattningen som ligger i förslaget om nya realisationsvinstregler är ett effektivt medel att klara detta problem. Jag vill också erinra herr Göran Karlsson om att vi i de diskussioner om denna fråga som under flera år förts i markvärdekommittén och som nu också är presenterade i kommitténs skrifter just har som utgångspunkt, att de nya realisationsvinstbeskattningsreglerna kommer att förhindra uppkomsten av sådana värdestegringar som vi tidigare haft.

Det var ett av de avgörande skälen.

När det sedan gäller önskemålet att kommunerna skall föra en aktiv markpolitik, undrar jag om herr Göran Karlsson inte misstar sig. Vi har under flera år skapat en mängd instrument för kommunerna att använda om de vill föra en aktiv markpolitik. Vi har det kommunala planmonopolet, vi har hela byggnadslagstiftningen med dess speciella inlösningsregler, vi har en år efter år utvidgad expropriationslagstiftning — där man nu måste säga stopp — och vi har tomträttslagstiftningen — för att nämna några exempel där kommunerna har medel och metoder att föra en aktiv markpolitik.

Men herr Karlsson är inte nöjd med detta. Han vill gå så långt som att införa ett köpmonopol för kommunerna. Jag tror att det är ett svaghetstecken från de kommunalpolitiker, som herr Karlsson representerar, vilka inte tror

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

sig kunna föra en aktiv markpolitik utan att få den speciella monopolställning som förköpslagen innebär.

Det är mot den monopolställningen som vi vänt oss. Jag är glad att kunna säga att de remissyttranden som hitintills inkommit över detta förslag visar att man på många håll — flera håll än majoriteten tänkt sig — tar avstånd från förköpslagen. Även inom KF, som i detta fall ändå inte får anses representera annat än en objektiv uppfattning, har man gjort det.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag inledningsvis sade var ett citat ur en högerbroschyr, där högerledaren stod som omslagspojke. Det var allt vad jag talade om i det sammanhanget.

Jag tycker för övrigt inte att herr Holmberg behöver känna sig som någon prinsessa på ärten! I sitt TV-framträdande den sista valkvällen gjorde han sig enligt mitt förmenande skyldig till en av de största fadäser och ett av de värsta övergrepp som man kan göra i en politisk debatt, och det skedde inför hela det svenska folket. Herr Holmberg kan följaktligen inte framstå i så särskilt ljus dager när det gäller polemikonst.

Vad beträffar det sakliga resonemang-
et har jag anmärkt på högerns tal om att socialdemokraterna skulle vilja socialisera *egnahemmen*. Var någonstans, herr Holmberg, har vi sagt att vi vill lägga beslag på *egnahemmen*? Det var detta som högerns valpropaganda handlade om.

Jag föreställer mig att kommunalmän ute i vårt land kommer att handlägga förköpsrätten med all den skicklighet, kunskap och erfarenhet som de besitter, och jag föreställer mig att de flesta av de kommunala organen som kommer att utnyttja förköpsrätten inte kommer att bry sig om att tillämpa den på *egnahemmen* — det är ju inte

dem problemet gäller. Högern gjorde under valkampanjen *egnahemmen* till den stora frågan när det gällde förköpsrätten. Det var mot detta jag vände mig. *Egnahemmen* spelar emellertid ingen som helst roll ur förköpsynpunkt. Dem kunde man helt enkelt ha fritagit, det kan jag hålla med om. Vad jag däremot vände mig mot var högerns uppläggning. Att den var falsk kan herr Holmberg inte förneka.

Jag vill gärna tillstå att vi har vissa medel, såsom tomträttslagstiftningen och realisationsvinstbeskattningen, men även om vi inför en skärpt beskattning på markspekulationsvinster kommer vi därmed inte att lösa problemet. Jag illustrerade detta med ett exempel från min egen hemstad, där kommunen låg ute för att köpa mark men en privatperson bjöd över och blev ägare till marken för att sedan, efter några år, sälja den till kommunen med stor vinst.

Detta, herr Holmberg, tycker jag är en utmärkt illustration av vad förköpsrätten egentligen betyder. Samhället bör på ett förberedande stadium kunna ta hand om den mark det kommer att behöva utan att låta enskilda spekulanter träda emellan och trissa upp markkostnaderna och på det sättet åstadkomma markfördring.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Jag är övertygad om att herr Göran Karlsson känner mig så väl att han inte tror att jag är någon prinsessa och ännu mindre någon prinsessa på ärten.

Herr Karlsson gjorde ett politiskt uttalande, nämligen att *egnahemmen* enligt herr Karlsson lika gärna skulle kunna fritas från förköpsrätten. Något sådant förslag har jag emellertid inte hört framföras av majoriteten. Tvärtom är *egnahemmen* intagna i förköpsrätten, och kommunerna får möjlighet att använda förköpsrätten mot *egnahem* om de så vill.

Detta är naturligtvis till syvende og sidst en kommunal angelägenhet, men

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

vi har erfarenhet inte minst från kommunen Stockholm under den tidigare majoriteten av att egnahemsägare i förorterna — jag tänker på Enskede — lätt blir utsatta för ett alldeles speciellt tvång när en socialdemokratisk majoritet till varje pris vill utnyttja sina lagliga möjligheter att göra markeringripanden.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Mitt uttalande, att man skulle ha kunnat undanta egnahemmen från förköpsrätten, grundade sig på ett personligt bedömande av mig, att egnahemmen inte är något problem i det här fallet och att det därför funnes förutsättningar att frita dem. Det är emellertid våra kommunalmän som skall handha förköpsrätten, och jag vill ge kommunalmännen möjlighet att i vissa situationer, exempelvis om det skall dras en trafikled genom ett villaområde, utnyttja en förköpsrätt.

Jag tycker att högern har spelat en dubbelroll när det gäller förköpsrätten och egnahemmen. Det är inte egnahemmen som problemet gäller, utan den andra marken, där man så småningom skall bygga egnahem. Det vet herr Yngve Holmberg, eftersom vi har diskuterat denna fråga så ingående i markkommittén. Jag har där vid något tillfälle sagt, att jag känner svenska kommunalmän väl och inte räknar med att de kommer att göra sig skyldiga till några övergrepp i dessa avseenden. De kommer säkerligen att handha apparaten på ett fint sätt om de får den, och jag är övertygad om att de behöver den för att kunna bedriva en aktiv markpolitik.

Herr **WALLMARK** (h):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att ta upp någon partipolitisk debatt här — de partipolitiska frågorna har andra ordat tillräckligt mycket om. Jag

vill bara göra den reflexionen att det går liksom en röd tråd genom anförandena av de socialdemokratiska talarna, från herr Sträng till herr Göran Karlsson, att om socialdemokraterna vinner nya väljare, så beror det på en saklig och riktig information, men skulle de borgerliga partierna vinna några väljare, så beror det på att man har lurat väljarna. Är det inte en något för enkel och — förlåt att jag säger det — enfalldig argumentering från en chockad partigrupp?

Jag har begärt ordet, herr talman, för att anförda några synpunkter på forskningspolitiken och utbildningen. Även om det endast kan bli några fragmentariska synpunkter, vill jag ändå anförda dem nu, eftersom jag önskar att de skall bli beaktade i det kommande propositionsskrivandet.

Om man under några år följt den forskningspolitiska debatten, försökt sätta sig in i de forskningspolitiska målsättningarna, granska de offentliga anslagen ur planmässighetsynpunkt och finna och analysera samspelet och samverkan med vårt näringsliv, är resultatet både nedslående och förvirrat. Målsättning och planmässighet har inte stått att finna alls — jag är långt ifrån ensam om den bedömningen — och samspelet med näringslivet är minimalt.

Vår relativt höga levnadsstandard är i huvudsak betingad av vårt handelsutbyte med främmande länder, och det är endast genom en fortsatt ökning av denna vad jag vill kalla internationella arbetsfördelning, som vi har möjligheter till ytterligare förbättringar. Endast genom en kontinuerlig utveckling av våra produkter kan vi hålla våra positioner på världsmarknaden och sköta vår uppgift i denna internationella arbetsfördelning.

Detta är givetvis en uppgift inte bara för de aktuella industrierna. Eftersom saken angår oss alla, borde det vara självklart att samhällets resurser aktiverades i samma riktning. Det jag närmast har i tankarna är forskningen.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Svensk forskning är, mätt med internationella mått, av ytterst blygsam omfattning. Dess kostnader torde inte gå upp till mer än omkring en halv procent av de totala forskningsutgifterna i världen. Vi måste alltså medvetet avstå från forskning på många områden och koncentrera våra resurser på ett fåtal.

Vad skall vi då koncentrera resurserna på? Som jag ser det måste det i första hand bli på de områden där svenskt näringsliv är framgångsrikt och även i framtiden kan tänkas bli framgångsrikt. Det gäller inte bara teknisk forskning, utan även exempelvis naturvetenskaplig, medicinsk och humanistisk, och det gäller lika mycket grundforskning som målforskning och utvecklingsarbete.

Det jag nu har sagt kan måhända chockera en del, men lika väl som det förekommer en internationell arbetsfördelning när det gäller produktionen, lika väl bör det finnas en internationell arbetsfördelning när det gäller forskningen. Eftersom vår framtid är helt beroende av våra möjligheter att hävda oss på världsmarknaden med produkter av hög kvalitet till konkurrenskraftiga priser är en samordning av forskningen med produktionen inte bara önskvärd, utan faktiskt ett livsvillkor. En sådan samordningsprocess kommer antagligen att innebära inte bara att universitetens och högskolornas institutioner öppnas för industrien, utan även att offentlig forskning kommer att förläggas till industrien som beställningsarbete. Det bör också betyda att industrien bör få lägga upp särskilda forskningsfonder, få särskilda skatteavdrag för sina forskningsinstitutioner och även kunna forska med direkta statliga anslag. Forskarutbildningen bör också i detta sammanhang läggas om radikalt så att den även lämpar sig för industriens behov.

Regering och riksdag bör lägga fast detta synsätt som en huvudmålsättning för svensk forskningspolitik. Forskningsberedningen kan därefter lättare

arbeta fram förslag till delmålsättningar för de olika forskningsområdena. Jag är övertygad om att en sådan målriktning av forskningspolitiken kommer att innebära en välbehövlig långtidsverkande injektion på vårt näringsliv. Jag är också övertygad om att tiden hastar och att vi måste handla snabbt för att inte bli överflyglade av konkurrensen på världsmarknaden.

Herr talman! En annan fråga jag vill ta upp är utbildningen — och då främst yrkesutbildningen och vuxenutbildningen. En av grundförutsättningarna för att de svenska produkterna hittills så framgångsrikt kunnat hävda sig på världsmarknaden har varit tillgången på yrkesskicklig arbetskraft på alla nivåer. Jag vill gärna här säga att den yrkesutbildning, som bedrivits här i landet på arbetsplatser, i företagsskolor och i offentliga yrkesskolor, i stort sett varit fullt tillfredsställande.

Den omvandling som skett från ett näringsliv med tyngdpunkten på de arealbundna näringarna till ett industrialiserat samhälle har kunnat ske på ett godtagbart sätt, och jag tror att den omställningsprocessen är betydligt svårare för människorna än en omflyttning mellan olika industrier. Med detta vill jag ha sagt att någon radikal omläggning av yrkesutbildningen varken är erforderlig eller önskvärd. Yrkesutbildningsberedningens förslag som bl. a. innebär en ytterligare förskjutning mot en rent skolmässig utbildning verkar verkligen betänksamt.

Statsutskottets andra avdelning besökte bl. a. Holland för en tid sedan för att studera dess yrkesutbildningsväsen. Parlamentsutskottet för utbildning och forskning redogjorde för oss för den nya s. k. Mammutlagen man antagit för utbildningsväsendets framtida utbyggnad i Holland. Den hade föregåtts av grundliga studier av utbildningens ordnande i övriga EEC-länder och i England. Vid diskussionen framkom den för oss intressanta upplysningen, att den praktiska delen av yr-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

kesutbildningen var förlagd till företagen och att ett förläggande av denna till en fristående skollokal — såsom hos oss — var för holländarna en absurd tanke. Reflexionen blir denna: Är det verkligen så att vi ensamma har rätt och alla andra fel? Kan det måhända inte vara tvärtom?

Till slut vill jag säga några ord om vuxenutbildningen, och jag vill när det gäller den framlägga ett konkret förslag. Det är inte mitt eget utan är hämtat från England, men det blir inte sämre för det.

Engelska parlamentet antog år 1964 en lag om vuxenutbildning »The Industrial Training Act 1964». Den är inte bara tillämplig på industrien utan på all samhällsaktivitet. Lagen har tre huvudsyften: att säkerställa ett fullgott tillskott av lämpligt skolad arbetskraft på alla nivåer inom näringslivet, att säkerställa förbättringar av kvaliteten och effektiviteten i vuxenutbildningen samt att fördela kostnaderna mer jämnt mellan företagen.

Verksamheten organiseras branschvis med en styrelse bestående av representanter för arbetsgivare, arbetstagare, utbildningsspecialister och departement. Styrelsen har laglig rätt att efter regeringens godkännande ta ut en avgift av alla arbetsgivare som hänföres till dess verksamhetsområde. Huvuddelen av pengarna går sedan tillbaka som bidrag till de företag som är aktiva på utbildningsområdet. Detta innebär att företag som inte gör någonting enbart får betala, medan de aktiva kan få tillbaka mer än de betalat in.

Systemet synes ha fått ett mycket gott mottagande av alla parter och har omfattats med stort intresse under den korta tid det hunnit verka. Grundtanken, att det är näringslivets egen uppgift att ordna och bekosta arbetskraftens vidare utbildning, men att det behöver ske i organiserade former där statsmakterna kan ge sitt stöd, anser jag riktig.

Jag har den uppfattningen att det för

de progressiva företagen och för arbetstagarorganisationerna kan bli ett tilltalande system även i Sverige. Att det bör tilltala en hårt klämd finansminister torde vara ganska självklart.

Herr talman! Jag föreslår alltså att ecklesiastikministern, när han i samråd med inrikesministern skall utarbeta propositionen om vuxenutbildningen till nästa års riksdag, i princip följer den uppläggning jag här i grova drag skisserat. Jag är övertygad om att den kommer att gagna alla parter.

Herr HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! Inför den snabba förändring vårt näringsliv för närvarande genomgår, och då framför allt inom skogsindustrien, vill jag mot bakgrunden av vad som pågår i Ådalen anföra några synpunkter i denna debatt.

För undvikande av alla missförstånd vill jag dock först slå fast, att den strukturrationalisering som äger rum inom landets skogsnäring är nödvändig och en förutsättning för att denna för vårt land så viktiga exportdel skall kunna hävda sig i en allt hårdare internationell konkurrens.

Men alla rationaliseringar av den omfattning det här är fråga om medför för både samhället och den enskilde, som drabbas direkt av åtgärderna, många bekymmer. Bekymmer, som enligt min mening till avsevärd del skulle kunna undvikas.

I det som nu sker finns en ganska märklig företeelse. Den kritik som framförs när ett företag med kort varsel meddelar sina anställda att driften skall upphöra om några månader riktas inte i någon större utsträckning mot det enskilda företaget utan mot samhället, om inte samhället snabbt kan ordna ny sysselsättning. Vad har då samhället i dag för reella möjligheter att snabbt träda in och lösa de många problem som uppstår när en bygd förlorar huvudparten av sitt näringsliv? Låt oss se på detta ett ögonblick.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Den varselplikt företagen i dag har är gentemot de anställda reglerad i avtalet för företagsnämnderna och där sägs att varsel om uppsägning eller permitteringar av arbetskraft skall ske senast 14 dagar före åtgärden. När det gäller förhållandet till myndigheterna finns en överenskommelse mellan Svenska arbetsgivareföreningen och arbetsmarknadsstyrelsen som säger att det skall varslas minst två månader innan de planerade åtgärderna är avsedda att träda i verkställighet. Alla måste av detta förstå att varseltiden är i högsta grad otillfredsställande. Och gäller det, som fallet är i Adalen i dag, en friställning av arbetskraft som berör försörjningsunderlaget för omkring 10 procent av kommunblockets 32 000 personer, då löser man inte det på den korta tid som nu står till myndigheternas förfogande.

Jag vill i detta sammanhang erinra något om vad byrådirektören Aksel Spendrup i arbetsmarknadsstyrelsen i en artikel i nr 19 av Svenska arbetsgivareföreningens tidskrift *Arbetsgivaren* sagt om behovet av varsel i god tid. Efter att ha erinrat om nödvändigheten av att man snarast kan skapa meningsfull sysselsättning för den friställda arbetskraften skriver Spendrup: »Denna omställning tar nämligen tid. Det tar tid att finna och förbereda sig för nya arbetsuppgifter, och det tar tid att orientera sig i den nya situation som en permittering medför och att acceptera förändringar i något så vitalt som grundvalarna för uppehållet. Erfarenhetsmässigt inställer sig vid större permitteringar en serie problem som upprepas från det ena permitteringsstillfallet till det andra. Vid en företagsnedläggning aktualiseras exempelvis ofta frågan om ny verksamhet som kan träda i stället för den förlorade. På en företagsort blir detta en särskilt vital punkt, av lättförklarliga skäl. Det är naturligtvis inte alltid som problemen kan eller ens bör lösas den vägen, men under alla omständigheter

måste frågan klaras ut och eventuella lokaliseringsåtgärder genomföras.»

Artikelförfattaren slår fast att en öppen redovisning från företagens sida i god tid är till gagn för både samhälle och näringsliv. Till detta bör också sägas, att en del företagare genom personliga kontakter med företrädare för myndigheterna lämnar uppgifter om sina planeringar utöver vad som är praxis. Men detta är enbart byggt på ett personligt förtroende mellan vederbörande företag och samhälle.

Man måste därför, om man i fortsättningen vill undvika bekymmer som nu gällande förhållanden medför, skapa ett instrument som fungerar på ett bättre sätt.

När det därför — och icke minst under den senaste valrörelsen — från borgerligt håll hävdades, att statens reglerande inflytande över näringslivet är för stort, så är raka motsatsen det verkliga förhållandet.

Samhället måste få ett inflytande över näringslivets planering, som ger möjligheter att sätta in samhällets åtgärder i så god tid, att de anställdas trygghet till anställning är garanterad. Den nuvarande ordningen med en rad provisoriska åtgärder innan arbetskraften kan på nytt beredas en mera varaktig sysselsättning är i högsta grad otillfredsställande. Jag är klar över, att ingen planering kan bli så fullständig, att inte situationer liknande de nuvarande kan upprepas, men jag är övertygad om att man med gemensamma åtgärder kan begränsa dessa till ett minimum.

Men detta förutsätter, att näringslivet är berett att redovisa för myndigheterna sin planering på ett mycket tidigt stadium. Ty liksom vi i dag på samhällets viktigare områden har en långsiktig planering, så har också näringslivet internt en liknande planering. Vad vore då naturligare än att samhället i tid blev delaktigt av denna näringslivets planering? Mot detta kan från näringslivets sida anföras, att

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

konkurrens och marknadsfrågor lägger hinder i vägen för en mera öppen redovisning. Men med god vilja och förtroende för myndigheterna är jag övertygad om att dessa hinder kan undanröjas.

Detta förutsätter dessutom en ökad insats från samhällets sida, som siktar till en aktiv näringspolitik. Men innan jag går in på detta vill jag också, herr talman, med några ord belysa hur illa den nuvarande ordningen också fungerar i ett annat avseende. Till följd av den bristande insynen i näringslivets planering löper samhället uppenbara risker för felinvesteringar på den ofentliga sektorn.

Låt mig bara erinra om att på exempelvis skolans område byggs säkert på mer än ett håll i detta land nya lokaler, som kanske rent av när de står färdiga genom industrinedläggningar har sitt elevunderlag så krympt, att man på allvar måste ifrågasätta behovet av de nya lokalerna. Samma risk löper man i fråga om bostadsbyggnad. Och när det gäller bostäderna, så är det både den enskilde och samhället som gör felinvesteringar. Bara vid två av de industrier som nedlagts i Adalen är det inte mindre än 165 anställda som investerat i egna hem och jordbruksfastigheter.

Skulle icke ny sysselsättning på orten kunna beredas dessa, så förstår envar vilka verkningar detta har för den enskilde i synnerhet och även för samhället. Läger vi därtill att när det gäller både offentliga byggnader och bostäder, så gäller det investeringar som skall tjäna sitt ändamål under 40—50 år, ja kanske till och med längre tid. Ingen möda får därför sparas för att förhindra felinvesteringar av den art jag här antytt. Näringsliv och samhälle måste känna ett gemensamt ansvar för detta.

Men hur skall vi nu på samhällssidan kunna åstadkomma en bättre planering?

Låt mig först konstatera att vi i dag har en alltför splittrad förvaltning på länsplanet. Jag behöver endast erinra om den rad av länsorgan som har statliga uppgifter att förvalta och vilkas egentliga samordning består i att våra landshövdingar är ordförande i en del av dem. Dit hör exempelvis länsarbetsnämnd, länskolnämnd, länsbostadsnämnd o. s. v., och för lokaliseringspolitiken har vi de särskilda planeringsråden.

I sammanhanget bör också erinras om de alltmer ökade uppgifter som ålägges landstingen och som dessutom ytterligare kommer att öka genom övertagande av flera på primärkommunerna nu vilande uppgifter. Det gäller således att snarast samordna och effektivisera våra organ på länsplanet.

Jag tror att vad konstitutionsutskottet i sitt utlåtande nr 39 år 1964 anförde om behovet av att samordna och förstärka den nu splittrade regionala förvaltningen i dag är brännande aktuellt. Låt oss därför hoppas att nu sittande länsutredningar snarast möjligt framlägger sina förslag till en ny styrelseform för våra län.

Slutligen vill jag, herr talman, med tillfredsställelse notera statsministerns besked om att regeringen skall utökas med en konsult, vars huvudsakliga uppgift skall vara att syssla med näringspolitiska frågor. Till detta vill jag dock foga den förhoppningen att det inte dröjer alltför länge innan vi får ett departement som helt får ägna sig åt näringspolitiska frågor och arbetsmarknadsfrågor. Det är uppenbart att samhället måste ges ökade resurser i fråga om ledningen av landets näringsliv. Vad som sker i Adalen i dag och även på andra håll i landet ger klart belägg för detta.

Låt mig, herr talman, allra sist understryka vad finansministern sade i gårdagens debatt i denna kammare, att om vårt näringsliv fordrar ökad tillgång på kapitalinsatser från samhällets

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

sida måste också rimligtvis samhället få inflytande över hur detta kapital skall användas.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Jag har dristat mig att begära ordet i höstens remissdebatt för att i all blygsamhet framföra några enkla synpunkter på tre trygghetsfrågor, varav två kan ha haft betydelse för valutgången — den tredje inte alls.

Inledningsvis vill jag beröra valresultatet. Den socialdemokrat som är glad över detta får inte vara särskilt nöjeslysten — 42,3 procent av väljarna med oss innebär att 57,7 procent är emot oss. Medvetandet därom inger knappast vällustkänsla. En fördel med det politiska spelet brukar vara att hur det än utfaller blir ändå alltid någon glad. Små anspråk har förmått oppositionspartierna att denna gång spela den glades roll. Frågan är om de inte varit för anspråkslösa. Mot de 57,7 procent av väljarna som står socialdemokraterna emot står 85,3 procent som saknar förtroende för högerpartiet, 86,3 procent som går emot centerpartiet, medan 83,3 procent ogillar folkpartiet.

Med denna sifferlek vill jag inte försöka leda i bevis att det egentligen var de som fick minskad väljarandel som vann utan endast, fritt från entusiasm, skildra läget som det är. Jag finner det nämligen högst allvarligt att den enda meningsriktning, som förmår samla brett underlag för samlad samhällssyn, hamnat i klart mindretal.

Att ytterligare en konstellation gjort lovvärda ansträngningar till samlat framträdande medges. Resultatet därav kan inte betraktas som alltför uppmuntrande, då vad som presenterades som ett realistiskt alternativ till den nuvarande regeringspolitiken, mittenalliansen, möttes av 69,6 procent av valmanskårens ogillande. Herr Andersson i Brämhult var alltså så klok, som han för det mesta är, när han i debattens början dementerade den uppfattning

som spritts att han inte vill ha något med högern att göra.

Med dessa konstateranden har jag ingalunda velat göra gällande — jag betonar detta ytterligare — att socialdemokraterna inte skulle ha anledning att betrakta valutgången som en allvarlig tankeställare. Jag kan helt instämma i vad tidskriften Tiden skrivit i sitt senaste nummer, nämligen att inga subtila förklaringar eller bortförklaringar kan dölja det faktum att det kraftiga bakslaget bottnar i missnöje med delar av den förda politiken och ett visat mistroende mot socialdemokraternas förmåga att lösa de problem som medborgarna uppfattar som de mest väsentliga. Likafullt står jag för påståendet att våra borgerliga motståndare inte på någon punkt har kunnat presentera utformade alternativ eller konstruktiva förslag. Väljarnas utslag kan därför inte tolkas som ett positivt uttalande för oppositionspartiernas förmåga att lösa de aktuella samhällsproblemen. Deras procentuella ökning är ju också måttlig och spridd på olika partier, vilka som sagt också har oändligt många flera emot sig än med sig.

Det torde väl framför allt vara för trygghetsfrågorna som väljarna av erfarenhet ser socialdemokratien som garant, och jag går nu över till att något beröra tre trygghetsproblem och andras och egna reaktioner inför dessa. De tre problemen rör tryggheten för arbete, tryggheten för bostad och den yttre tryggheten.

Beträffande det socialdemokratiska mark- och bostadsprogrammet har en av våra främsta bostadsexperter nyligen yttrat, att det var den bästa sammanfattning som hittills har gjorts över vad som bör uträttas på detta område. Han syftade därvid både på förslagen om en bättre planering av investeringarna, åtgärderna för ökade möjligheter till markköp för kommunerna, ingreppen mot den oförtjänta markvärdestegringen, uppslagen i finansieringsfrågorna och på de förslag som framlades för

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

att komma till rätta med spekulationsbyggandet m. m. Enligt min och andra kommunalmäns uppfattning har han rätt, och vi väntar oss mycket av de nya reformsignalerna.

Det gick inte, det är bara att konstatera, att under en kort valrörelse för de många människorna klargöra innebörden i planerna på en omfattande reformgiv. Oppositionen, som inte har haft några bärande alternativa förslag, sökte också misstänkliggöra innebörden i förslagen och hade odiskutabel framgång därmed. Långt ifrån i alla fall kunde från vår sida klarläggande besked lämnas, eftersom programmet var skissartat och ännu inte presenterat i lagstiftningstext. En man på fältet kände igen sig från 1956 och pensionsfrågans läge då. Jag förutsätter nu att de väsentliga delarna av programmet snabbt skall presenteras i form av propositioner och underställas riksdagen. Det är min övertygelse att det, sedan vi på så sätt kunnat precisera vår politik, finns möjligheter att inför väljarna klargöra nödvändigheten av de föreslagna reformerna.

Bostadsbyggandets storlek kan dock inte bestämmas oberoende av vad som sker inom andra områden. Det är därför nödvändigt att utrymme skapas också för erforderliga följdinvesteringar och att hela bostadsproduktionen synkroniseras med vad som sker på övriga investeringssektorer. Viktigare än rekordhögt byggande i varje konjunkturläge är vidare att det program som riksdagen beslutar sig för också kan förverkligas. Programmet måste dimensioneras i omfattning till de resurser som står till buds. Kvottildelningen måste också ske med tanke på expansiva orters behov, liksom krediter måste säkras för det bostadsbyggande vi slutgiltigt bestämmer oss för här i riksdagen.

Den som kommer från en på export i så hög grad arbetande stad som Eskilstuna har inte haft svårt att förstå nödvändigheten av att också ge industriens

investeringar hög prioritet, särskilt i ett läge då vi noterar avtappning av vår valuta och måste inrikta våra ansträngningar på en än mer expansiv handel med omvärlden. LO-kongressen i höstas bejakade på det progressiva sätt som är utmärkande för svensk fackföreningsrörelse de pågående och planerade förnyelse- och rationaliseringsprocesserna inom industrien. Skall vi kunna hävda oss, måste tillräckligt med kapital stå till förfogande för denna omdaning inte bara inom exportindustrien utan även inom hemmamarknadsindustrien, som genom handelns frigörelse från skyddsåtgärder måste kämpa med utlandskonkurrens via importen. Det är emellertid inte bara tillgången till kapital som är en viktig faktor i rationaliseringsarbetet och stimulansen av produktiviteten. Minst lika viktigt är att vi får en ökad rörlighet på arbetskraften från vikande branscher och företaget till ränder och industrier som förmår produktivt selsätta de anställda. Bejakandet av strukturförändringarna måste dock kombineras med garantier för den enskildes trygghet för sig och sin familj under omdaningsprocessen. Utan ett samhälle med starkt solidarisk prägel kan inte dessa krav tillgodoses. Jag kan här nämna att för ett förverkligande av den utbyggnad av arbetsmarknadspolitiken som LO:s program förutsätter beräknas en ökning av utgifterna för dessa ändamål från för närvarande en miljard till en och en halv miljard kronor. I detta perspektiv kommer också in en även från demokratiska rättvisesynpunkter välmotiverad vuxenutbildningsreform, som utgör en nödvändig fortsättning på utbildningsreformerna för ungdomen. För säkrande av den inre tryggheten i vårt samhälle är det oundgängligt att resurser så snart ske kan ställs till förfogande för dessa program.

Delvis mot denna bakgrund skulle jag också vilja säga några ord om de yttre trygghetsproblemen och det läge

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition
i vilket försvarsfrågan i dag befinner sig.

I dessa sista dagar är det inte en enbart angenäm uppgift att vara försvarsutredare. Det är inte detta att ekonomiska realiteter talar för upprustningsstopp som oroar — den problematiken förstår säkert alla som vill förstå — utan det är detta att försvarsutredningens överläggningar blivit halvoffentliga som är olustigt. Omedelbart efter att en ungefärlig uppfattning om försvarskostnadernas anpassning för de närmaste åren anmälts av utredningens ordförande och de socialdemokratiska ledamöterna anslutit sig, rusade någon till vårt snabbaste massmedium med detaljerade uppgifter därom. Därmed har det läget uppstått att den som vill angripa anser sig ha tillräckligt underlag därtill, medan den som vill resonera mera nyanserat inte kan bortse från att utredningens arbete inte bör föregripas.

Jag har aldrig stuckit under stol med mina sympatier för ett bra försvar. Dessa har väl inte alltför mycket påverkats av säkerhetspolitiska studier och spel, även om sådana är nyttiga och nödvändiga. De rymmer i regel alltför många osäkerhetsfaktorer för att bli helt övertygande. För närvarande bestyrker de väl närmast den gängse uppfattningen att stormakterna, trots att öppet krig pågår på annat håll i världen, försöker både att få kärnvapenutvecklingen under kontroll och att undvika försämring av läget i Europa.

Tillräckligt många orosmoment kvarstår dock för att lägga fast slutsatsen om att vi måste grunda vår yttre trygghet på ett så respektingivande försvar som våra resurser kan tillåta. Detta är minst av allt originella synpunkter. De omfattas säkert av flertalet. Om inte så vore fallet, vore det omöjligt att efter vår långa fred ha det försvar som vi har i dag.

Nu påverkas självfallet försvaret inte bara av faktorer i omvärlden utan också av förhållandena i vårt eget land. Det starka försvar vi har i dag är inte

bara en produkt av utrikespolitiska bedömningar utan är också en frukt av stabila förhållanden här hemma. En sund ekonomisk tillväxt, social välfärdsutveckling och en regim som haft kurage att mot den agitation som egoismens apostlar fört samla resurser till gemensamma ting har positivt bidragit till ett bra försvar.

I den mån försvaret politiskt misskrediterats har belastningen kommit från två håll, dels från sådana som i sin entusiasm för andra samhällssektorer gjort det lätt för sig med resonemang av typen »personligen tycker jag att vi kan ta en miljard från försvaret», dels från dem som på andra håll snart sagt varit beredda att älska försvaret till döds. Med de sistnämnda menar jag dem som i alla lägen är beredda att prioritera försvaret, som tycker att det går ihop att samtidigt angripa skatter och offentlig sektor och utan betänklighet och med indignation avvisa varje försök till resonemang om kostnadsökning begränsningen för försvaret. Detta ställande av försvaret helt vid sidan av andra frågor måste enligt mitt synsätt på sikt vara ytterst äventyrligt, även för försvaret.

Ett annat synsätt, i vilket min positiva försvarsinställning har djupa rötter, är att se på försvaret som på andra frågor. Enligt detta kommer jag fram till att vi skall ha det försvar vi behöver och har råd med. Behovet har ett utrikespolitiskt samband, resurserna ett inrikespolitiskt. Har vi råd med ett perfekt samhälle i övrigt så har vi också råd med ett perfekt försvar — även om detta i vissa lägen skulle innebära en överförsäkring.

När vi nu inte har råd att hålla alla inre trygghetsfronter helt intakta, finner jag det helt naturligt att vi får resonera om huruvida vi inte också kan lösa de yttre trygghetsproblemen med något enklare medel än om resurstillflödet var ymnigare än det för närvarande är.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Så många kommentarer till valutgången har nu gjorts, att ytterligare ett försök till analys av valresultatet från min sida inte kan ha något större intresse. Jag skall därför begränsa mig till några få ord på den punkten och till konstaterandet att många faktorer spelat in vid den socialdemokratiska tillbakagången. Sammanfattningsvis kan jag dock säga att enligt min mening vänsterglidningen i den socialdemokratiska politiken dels gynnat de borgerliga partierna, som fått goda angreppspunkter i propagandan, dels gagnat det kommunistiska partiet, som kunnat peka på en rad tillmötesgåenden mot kommunisternas krav under de senaste åren.

Jag tillät mig i den ekonomiska debatten i våras att framhålla vådorna av denna vänsterglidning och invecklades därvid i dispyt med en av kammarens ledamöter, som menade att mitt framhållande av vänsterglidningens vådor var — för att uttrycka det artigare än han gjorde — oklokt. Från högerpartiets synpunkt tycker jag inte det i dag. Lika tillfredsställd som jag är med högerpartiets och den borgerliga oppositionens framgång, lika mycket beklagar jag emellertid sociademokratiens avtappning åt vänster, till kommunisterna. För mig är det malört i bägaren. Men valutgången stärker mig i uppfattningen att den vänsterinriktade politiken är oklok. Den skadar landets normala utveckling och står inte i överensstämmelse med folkmajoritetens önskemål. Socialdemokraterna har blivit lidande på denna politik, och det i så fall med all rätt.

Socialdemokraterna står nu vid en skiljeväg. Frågan är vilken lärdom de kommer att dra av valutgången. Kommer de att fortsätta sin vänsterglidning och eventuellt radikaliseras den ytterligare? Eller kommer de, som jag hoppas, att moderera sin politik och gå den borgerliga oppositionen till mötes?

Av olika hittills gjorda uttalanden

och framstötar förefaller det som om radikaliseringsvägen utövar stark lockelse på vissa kretsar i det socialdemokratiska partiets ledning. Jag tvivlar dock för min del på att det finns någon utpräglad anslutning till den tanken i partiets egen väljarkår.

Inom det borgerliga lägret råder i dag i stort sett enighet om en måttfull politik av borgerligt märke. Jag tror att anledningen till den borgerliga valframgången i hög grad är att söka i det förhållandet att de borgerliga partierna träffat en stämning som råder i folket — en stämning av moderation och allmän hänsynsfullhet.

Appellerna om borgfred har slagit väl ut, betydligt bättre än exempelvis talet om mittensamverkan. Enligt min mening är detta något mycket intressant. Borgfred appellerar till människorna självständigt. Det är något som inte endast gäller de borgerliga partiernas traditionella väljare. Det gäller, tror jag, i viss utsträckning — måhända måttligt ännu så länge — även människor som tidigare röstat socialdemokratiskt. De har helt enkelt röstat för borgfred.

Mittensamverkan däremot har på sina håll uppfattats som ett slag borgerlig vänstervridning. Det har inte varit någon särskilt bärkraftig politisk idé i något hänseende, lika litet som den socialdemokratiska vänsterglidningen. Att rösta för borgfred som politisk idé kan vid första påseendet förefalla oklart och diffust, men känslomässigt kan det ge uttryck åt en stämning som finns i folkdjupet. Min mening är att högerpartiet haft stor glädje av sitt concilianta uppträdande i valrörelsen och sitt särskilda betonande av borgfredens värde. Människor har uppfattat borgfreden, som jag sade, som något som inte bara gällt de borgerliga partierna utan som också kunnat innefatta socialdemokraterna.

Regeringsfrågan har självfallet kommit på tapeten i valrörelsen lika väl som därefter och i denna remissdebatt. Herr

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Erlander har bestämt sig för att regera vidare, tills vidare. Om det blir ända fram till valet 1968 återstår att se. Jag kan för min del inte anse annat än att socialdemokraterna är i sin fulla rätt att handla som de gör enligt rådande doktriner. En annan sak än regeringsfrågan är deras politik, varom väljarna givit ett klart besked. Men rätten att regera är otvivelaktigt ännu socialdemokraternas på grundval av andra kammarens, låt vara opinionsmässigt eftersläpande, sammansättning. Det mandat som erhöles år 1964 har ju inte upphävts genom kommunalvalet, enligt spelets hittills gällande regler.

I den allmänna diskussionen har alternativa regeringar diskuterats mycket i händelse av att socialdemokraterna skulle ge upp redan före 1968 års val eller förlora detta val. Tanken att de båda mittenpartierna skulle bilda regering har sina förespråkare. För min del tror jag att en sådan idé är dödfödd. Alldeles bortsett från att vågmästertanken inte är sympatisk skulle det bli en mycket svag regering utan förmåga att leda landet in på bättre spår. Att man på sina håll inser detta framgår av de nästan patetiska vädjanden till högerpartiet som låter sig avhöras. Å andra sidan tycker jag att socialdemokraterna borde förstå att de försök att splittra och utså tvedräkt mellan mittenpartierna och högern, som socialdemokraterna faktiskt gör, i våra ögon framstår såsom billiga.

En trepartisamverkan är i händelse av ett *fullständigt* regeringsskifte den enda möjligheten att ge landet en handlingskraftig regering. Detta har sagts från högerens håll så många gånger att mitt konstaterande därav inte är något nytt. Som min egen personliga mening anser jag mig dock ha den icke direkt ansvariges rätt och frihet att framföra min sympati för en annan tanke. Den tanken är att om förutsättningar saknas såväl för fortsatt socialdemokratiskt enpartistyre, vilket förefaller mig allt

uppenbarare, som för mittenregering eller trepartisamverkan, då bör möjligheten av en fyrtrepartisamverkan i regeringsställning övervägas. Jag vill inte kalla en fyrtrepartisamverkan samlingsregering, därför att jag föreställer mig den mera efter våra kommunala styrelserns mönster än den nationella samlingsens av krigsförhållanden och liknande förhållanden påtvingade betende. En samlingsregering förlamar tyvärr det fria partilivet och utmynnarnas alltför lätt och snabbt i en beklaglig frontställning mot folket. Det tycker jag däremot inte att man kan säga att samverkan i regeringsställning i våra landstings förvaltningsutskott och primärkommuners råd kan beskyllas för.

Jag skall, herr talman, inte spekulera mer över denna tanke i dag. Den kan behöva få tid på sig att mogna, och ligger det något väsentligt och värdefullt i den så kommer väl tiden att ge sitt utslag för den — eljest inte.

Jag skall i stället gå över till en annan sak, nämligen till den högaktuella skolkonflikten. Särskilt en sida därav vill jag beröra, elevrådets roll. Jag kan nämligen på allra närmaste håll — även hemma vid det egna matbordet — följa de olika faserna i elevrådets verksamhet vid ett stort läroverk, Hersby skola i Lidingsö. Det är en både intressant och roande studie i mänskligt handlande men med en allvarlig underton som stämmer till eftertanke. Elevråden utför vid alla våra svenska skolor i dessa dagar ett beundransvärt arbete. Det är ett mästerstycke i improvisation som man nu får skåda. Detta leder tankarna tillbaka till den upplevda improvisationen vid våra regementen hösten 1939 och våren 1940 när otillräckligt utbildade och till antalet alltför få underbefäl, underofficerare och officerare hade att genomföra mobiliseringen av våra i decennier försummade försvarskrafter.

Liknelsen med elevråden haltar inte av att det här gäller att tygla bångsty-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

riga, oroliga och lättledda barn. Elevråden själva utgörs ju också bara av barn.

Skolöverstyrelsen har utfärdat i och för sig tvivelaktiga och till sin laglighet bestridda direktiv, att eleverna dagligen skall infinna sig i sina skolor. Det har i detta sammanhang inte ens sakens hot om mot våra barn riktade repressalier, som jag inte för en sekund kan föreställa mig att denna riksdag skulle vara hårdhärtad nog att vilja understödja. Men det må förhålla sig som det vill med laglighet eller inte av kravet på elevernas närvaro i skolorna under konflikten. De lokala skolstyrelserna är självfallet skyldiga att följa skolöverstyrelsens direktiv. Men jag frågar: Med vilken rätt dirigerar skolöverstyrelsen och skolstyrelser elevråden att som exekutiver övervaka elevernas närvaro och uppförande i skolorna? Ingen som helst vare sig laglig eller moralisk rätt föreligger! Elevråden är inte statsanställda, om det är någon som trott det i skolöverstyrelsen.

Det kunde vara ett för ungdomar spännande och roligt experiment att träda in i sina lärares ställe som övervakare av ordning och flit hos sina kamrater, om det vore fråga om ett kortvarigt experiment på några dagar eller någon vecka. Men det roliga äventyret har nu övergått till djupaste allvar och är måhända på väg att ta en farlig vändning. Jag har sett hur min egen son, som går i gymnasiet första ring, i egenskap av elevrådsordförande hurtigt tagit sig an uppgiften att tillsammans med sina kamrater i elevrådet organisera övervakning och sysselet i sin skola. Jag har också sett hur han dödstrött stupat i säng mitt i natten för att efter några timmars sömn åter nästa morgon vara på plats i skolan. Jag har sett honom gradvis gripas av misströstan inför en allt omöjligare uppgift och hört honom resignerat utbrista: »Nu går det snart inte längre.»

Det är sällsynt omdömeslöst av de styrande att ålägga ett halvt dussin

pojkar och flickor att för längre tid övervaka och söka hålla i gång en skola med ett tusental elever, som normalt skulle ha åtminstone ett 50-tal lärare. Detsamma gäller i varierande skala hundratals andra skolor i vårt land.

Det är också djupt komprometterande för regeringen när den, såsom den i går gjorde, erkänner att den med berått mod framkallat lockouten för att »ställa till rätta» en löneförhandling, som enligt regeringens mening gått på sned. Har regeringen inte ägnat någon tanke åt barnen? Det sägs ju så ofta att tredje man blir lidande i en konflikt, och det är något som man får acceptera. Är detta bara en fras med det överkligas hela inslag? Är man omedveten om att tredje man i det här fallet är våra barn? Regeringen har oneligen lyckats att med sina framträdanden i TV och via andra kommunikationsmedel förmedla en kallsinnighet av betydande mått till barnens föräldrar. Det är jag inte ensam om att ha funnit. Man begriper den kallsinnigheten bättre nu när regeringen utan omsvep klarlagt sin roll i dramat.

Låt mig, herr talman, helt allmänt säga att regeringen är inne på felaktiga banor, när den uppträder som konfliktskapare i stället för att söka medla och jämna ut motsättningarna. Jag beklagar regeringens frontställning på alla områden. Mer vill jag inte säga, men det räcker mer än väl. När regeringen nu har framkallat lockouten och bidragit till konfliktens uppkomst står det helt klart att det är på regeringen det ankommer om konflikten skall kunna hävas inom rimlig tid. Svaret är faktiskt stort.

Här skulle jag ha velat sluta mitt anförande med att uttala min hyllning till Sveriges alla elevråd för deras fina insatser, oavsett om det är ett missbruk eller inte av deras goda vilja. De ger i dessa dagar ett nytt bevis på de fina egenskaper som svensk ungdom alltid förmått visa upp när den kallats därtill.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Jag skulle velat sluta med detta, men nyss kom finansministern in i kammaren, och jag har på sätt och vis känt detta som en uppfordran att också beröra det ekonomiska läget. Tyvärr måste jag säga att jag är helt oförberedd på detta. Konjunkturrapporten kom inte oppositionen till handa i sådan tid att det var möjligt för oss att tränga in i den. Jag har för min del bara läst om dess innehåll i dagens tidning. Jag har alltså inte i dag någon avvägd och mogen bedömning om det ekonomiska läget att göra. Men ett par konstateranden kan ju ändå göras med ledning av vad som stått i tidningarna.

Bytesbalansen som finansministern ägnade stor uppmärksamhet — med all rätt — i går, förutses ju även för nästa år, alltså år 1967, sluta på ett lika stort underskott, av cirka 1,5 miljard kronor. Priserna förutses komma att stiga med 3,5 procent, om jag minns procentsatsen rätt.

Industriförbundet har i sin sedvanliga höstskrivelse till regeringen framhållit att tillväxten visar stagnations-tecken. Penningpolitiken har tagits upp av Industriförbundet, och den är föremål för mycken diskussion man och man emellan i intresserade kretsar.

Från olika håll har i denna kammarre kommit fram uttalanden om att kapital och kredit skall ställas till förfogande — om av regeringen eller av vem annars har jag inte kunnat få klarhet i. Vem skaffar det kapital som vi säger att vi nu måste ha och som vi behöver för utbyggnaden av vår industri, om vi inte gör något för att uppmuntra dem som hittills stått för kapitalanskaffningen? Och när man talar om krediter och kreditanskaffning är det ju ingenting annat än det sedvanliga billiga men enkla sättet att begagna kreditmekanismen och sedelpressarna man är inne på med sina ord. Det går emellertid inte hur långt som helst och i vilken utsträckning som helst. Jag vill för min del bara säga att läget är bekymmersamt. Jag delar för-

visso finansministerns uppfattning på denna punkt. Det är klart att det åvilar alla som är intresserade av dessa spörsmål att söka finna utvägar där sådana möjligheter kan stå att finna. Så mycket tror jag mig emellertid kunna anse som säkert, att utan gemensamma ansträngningar från alla delar av vårt svenska folk är utsikterna mycket små för oss att kunna klara de bekymmer som vi alla går och bär på och tyngs av. Vi kommer aldrig att lyckas lösa dessa problem med mindre än att vi verkligen kan samsas och enas om detta vårt gemensamma mål.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Efter en sommar som kanske mer än de flesta bjudit på möjligheter till rekreation och avkoppling är det tydligt att flera av talarna i höstens remissdebatt simmat omkring i efterdyningar av höstens val vars vågrörelser nu tolkas efter vars och ens önskan och partitillhörighet.

Jag har ett alldeles särskilt intresse för simsporten och har därför med speciellt intresse följt utvecklingen inom den politiska simkonsten. Jag måste säga att det inte har saknats åskådningsexempel. Nu tänker jag inte så mycket på årets stora händelse, den där simturen borta i öster, utan mera på den simkonst som hör ihop med årets valrörelse, där partierna ovanligt flitigt begagnat sporten som blickfång för sin propaganda och sin annonsering. Situationer av detta slag blir lätt komiska. Här fick man uppleva hur en intet ont anande badande person helt plötsligt fick sällskap i bassängen av en från tremeterssvikten idykande agitator för folkpartiet som sade: »Rösta med folkpartiet, ty det vill ge korrespondensstuderande vuxenutbildningsbidrag!» Talekonsten är en svår konst, och det är faktiskt mycket svårt att säga något sammanhängande och förnuftigt, om man samtidigt befinner sig i vatten. Hade någon dykt

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

upp vid sidan av mig i en simbassäng och talat om vuxenutbildningsbidrag, hade jag förmodligen trott att det var näcken som kommit upp till ytan och snabbt försökt få ner honom igen.

Men det finns antagligen ett allvar bakom detta vallöfte. Den grupp det rör sig om, de korrespondensstuderande, vilken man ville skapa ett uttryck av medkänsla för — solidaritet, om det passar bättre — omfattar för närvarande 372 personer, vilka alla under 1965/66 fått sina brevkolestipendier och vilka under preparandkursen har ordinarie studiestöd dessutom. Herr Edström och jag hade en liten skärmytsling om detta under värriksdagen.

Frågan är nu om ett förverkligande av folkpartiets vallöfte skulle ge de 372 någon ekonomisk förbättring alls, men i annonsen framstod detta som en stor och angelägen reform. Med de krav på återhållsamhet som mellanpartierna ställt på sig beträffande reformtakten kan jag förstå att en reform som högst omfattar 500 personer anses lagom stor. Det var synd att man inte talade om detta i annonsen. Om detta nu är en angelägen form att driva propaganda och politisk upplysning i får var och en svara för själv.

Jag har på detta sätt velat nalkas det ämne som jag hade tänkt säga något om. Får jag då inför den pågående konflikten inom utbildningsväsendet berätta om min gamle vän simhopparen. Han hade specialicerat sig på ett trampolin hopp som han själv komponerat. Han kallade det »upp och nedvända världen med volt». Jag föreställer mig att många av de vakna ungdomar vilka nu upplever konflikten inom utbildningsområdet som en realitet i grundskolor, gymnasier och universitet känner sig som mitt uppe i ett sådant hopp.

Vi upplever nu å andra sidan hur många ungdomar, som säkerligen i sina hem under våren 1966 erfor osäkerheten och oron inför den hotande arbetskonflikten, plötsligt och oväntat får tjänstgöra som handledare för sina kam-

rater därför att deras lärares organisationer inte kunnat nå uppgörelse om erbjudna lönevillkor. Detta är en illustration så god som någon av skillnaderna i lönenivåer och levnadsvillkor för olika grupper i vårt land.

Jag har under de senaste veckorna kanske bättre än de flesta i denna kamrars kunnat uppleva elevernas reaktion inför risken av att konflikten skulle föra med sig även ekonomiska svårigheter. Det kan därför kanske vara av intresse att, trots att remissdebatten närmar sig sitt slut och andra ärenden väntar, säga något om hur centrala studiehjälpsnämnden upplever konflikten inom utbildningsområdet.

Det har varit en naturlig målsättning för centrala studiehjälpsnämnden att försöka begränsa verkningarna av konflikten för tredje man avseende de ekonomiska förutsättningarna för studierna. Vi har i det fallet funnit förstäelse hos parterna. Vid de kontakter som tagits för att utverka dispens från strejken och lockouten har dylik erhållits utom på en punkt. I dag kan alla studerande inom den gymnasiala skolformen liksom de som bedriver studier vid universitet oberoende av konflikten få ut studiehjälp eller studiemedel i normal omfattning. Undantaget som jag nämnde gäller 12 000 gymnasialt studerande vid vissa privata gymnasier och vissa yrkesutbildningsanstalter där rektorerna författningsenligt har att besluta om studiehjälp eller yttra sig över ansökningar om studielån. På dessa läroanstalter strejkar rektorerna, och någon dispens har inte gått att få. Enda vägen ut ur problemet är vägen över en lagändring, och jag förmodar att den inte skall behöva bli aktuell med mindre än att konflikten blir långvarig. Det är ju i första hand fråga om en försening av utbetalningen av studiehjälpen till dessa elever.

De åtgärder som man har måst vidta har bl. a. medfört att studieintyget, utfärdat av läraren, vid ansökan av studiemedel nu tillfälligt kan ersättas av

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

en på heder och samvete given studie-försäkran. Det kan ju hända att erfarenheterna av denna verksamhet blir sådana, att det visar sig att man har funnit en väg runt det diskuterade studieintyget.

Principen har varit och kommer också under fortsättningen av denna termin att vara att alla som bedriver studier i den omfattning som det är möjligt och med utnyttjande av de utbildningsresurser som står till buds skall erhålla det studiesociala stöd som normalt utgår. Med detta har man klarat den närmaste tiden; och diskussionen om studiehjälpen skall dras in eller inte kan enligt min mening begränsas till att gälla de elever som redan nu företar ett regelrätt studieavbrott. De skulle nämligen även normalt bli skyldiga att återbetala erhållen studiehjälp. Hur studierna skall bedrivas och organiseras ankommer det inte på mig att säga någonting om. Herr Åkerlund har beskrivit på vilket sätt anvisningar utfärdas. Så länge man inte funnit anledning att slå fast annat än att dessa anvisningar skall följas menar jag att det är vad som bör ske.

Alldeles ovsett hur lång konflikten blir står det klart redan nu att den kommer att medföra vissa verkningar på längre sikt för de studerande. För de gymnasiala studierna spelar studie-stödet därvidlag inte någon roll, i varje fall inte ur elevens synpunkt. Däremot erfar vi dagligen att studenterna frågar sig om deras eventuellt uteblivna studieresultat nu får till följd att studiemedel i fortsättningen inte kommer att beviljas.

Uppnådda studiemeriter läggs som bekant till grund för beslut om framtida studiemedel. Har den studerande inte möjlighet att tentera eller har de minskade utbildningsresurserna åstadkommit en försening av beräknade studieresultat, kan risk uppstå att studiemedel inte kommer att beviljas, om man inte tar hänsyn till konfliktens inverkan. Centrala studiemedelsnämnden

har uttalat att verkan av dessa förseningar skall prövas i för de studerande positiv anda, och redan i dag kommer den första överläggningen om riktlinjerna för en eventuell sådan prövning att äga rum. Jag tror mig kunna säga att de studerande på den punkten inte skall behöva bysa någon oro för att onödigtvis bli klämda i den pågående konflikten. Sedan är det en annan sak att skilja ut dem som försenats i sina studier och dem som även om konflikten inte hade kommit skulle ha stått utan studiemeriter vid höstterminens slut, men det är en fråga som kanske inte riktigt hör hit.

Slutligen har ytterligare ett spørsmål skymtat i debatten och även föranlett en enkel fråga i andra kammaren, nämligen om det inte vore riktigt att studerande som uppbär studiemedel erhöi en större del av dem som bidrag under konflikten och sålunda fick en minskad återbetalningsplikt. Sveriges förenade studentkårer har i dagarna gjort en framställning härom, och på den punkten har det i pressen skymtat en rad misstolkningar av centrala studiehjälpsnämndens inställning. För att inga missförstånd skall behöva uppstå vill jag säga att det för närvarande inte finns anledning att ta ställning till den frågan. Ett sådant ställningstagande blir aktuellt först om konflikten blir långvarig, och då är det inte fråga om en tidrymd av två—fyra veckor som en tidning utan att jag haft kontakt med den påstått att jag har sagt.

Herr talman! Jag vill allra sist återvända ett ögonblick till de gymnasiala studierna och gärna även till grundskolans högstadium. Så småningom vaskas väl de riktiga och absoluta erfarenheterna av konflikten fram, men redan nu finns det vissa erfarenheter. Trots att många letar fel hos elever, elevråd och föräldraföreningar finns det anledning att med stor tillfredsställelse konstatera att just på dessa områden de positiva sidorna tränger fram. Allt det vackra som herr Åkerlund sade om

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

elevrådets arbete kan jag instämma i. Jag kan lägga till att föräldraföreningarna gör betydande insatser i samma anda.

Samspelet mellan elever, elevråd, föräldraföreningar och skolstyrelser kan naturligt nog inte vara färdigt i dag. Hittills har kanske arbetsuppgifterna inte tett sig så klara och så lockande, men nu har det liksom blivit naturligt att detta samspel skall äga rum. För vi då hoppas att denna konflikt kan leda till att samverkan mellan hem och skola, på vilken vi har byggt en stor del av grunden för vårt nuvarande utbildningsväsende, skall få en fastare förankring i framtiden? Jag hoppas att detta skall kunna bli ett naturligt och positivt inslag i skollivets vardag, även om denna blir litet mindre spännande och oviss än den är just i dag. Denna aktivitet behöver då inte bara få erkännanden utan också verksamt stöd från samhällets sida.

Herr GEIJER, LENNART, (s):

Herr talman! Socialdemokratiens målsättning på bostadspolitikens område är att främja tillkomsten av goda bostäder i tillräckligt antal till skäligena kostnader. I ett expanderande samhälle som vårt med en våldsamt inflyttning till tätorterna och med stegrade anspråk på rymligare och bättre bostäder kan en sådan målsättning endast förverkligas, om bostadsproduktionen hålles på en hög nivå.

I det bostadsprogram som socialdemokratien antagit i år uppställs som mål att bygga en miljon nya lägenheter under en tioårsperiod. Det kan gott antagas att det står en stark opinion bakom en sådan målsättning. Man måste därför reagera inför den negativism som på många håll kommit till uttryck på oppositionssidan. Jag kan kanske i detta sammanhang erinra om den skrivelse som Sveriges industriförbund lämnade till statsministern för några dagar sedan. I ett högt bostadsbyggande

ser Industriförbundet inte något gott. Man framhåller att det varit en av de starkaste krafterna bakom de kostnadsstegringar som den svenska ekonomin utsatts för. Vidare sägs att det är angeläget att bostadsbyggandets totala omfattning under det närmaste året inte tillåtes stiga. Man återkommer sedan i skrivelsen till de gamla yrkandena om aveckling av hyreskontroll och av generella subventioner och menar att ett kreditgarantisystem bör ersätta den statliga bostadslånegivningen.

Men i ett avseende gör man avsteg från sitt krav på återhållsamhet. Om industrien behöver ökad arbetskraft får bostäder byggas åt *den* arbetskraften. Därmed har man väl deklarerat sitt synsätt på bostadsfrågan. Bostadsbyggandet ses som ett komplement till industriens arbetskraftsbehov. Detta är enligt min uppfattning ett enögt betraktelsesätt. Människorna är ju inte till för industriens skull, utan tvärtom. Det är väl därför angeläget att det klagas att det finns ett annat sätt att se på bostadsfrågan. Enligt min uppfattning måste vi se bostadsförsörjningen som en samhällets angelägenhet på samma sätt som sjukvård, utbildning, kommunikationsväsendet o. s. v. Dessa frågor hör hemma inom samhällssektorn, där privata intressen måste finna sig i att vika vid kollision med ett allmänt intresse.

Mot detta står den samhällssyn som kommer till uttryck i uppfattningen att samhället i själva verket inte bör engagera sig alltför hårt i bostadsförsörjningen. Man betraktar fortfarande bostadsproduktion som en varuproduktion. Bostäder skall utbudas på en marknad, där priset får sättas efter tillgång och efterfrågan. Den sociala bostadspolitiken står i vägen för en sådan marknadsmässig syn, och man kräver därför: »Bort med hyresreglering, subventioner och statliga bostadslån!»

Det bedrövliga är att sådana tankegångar fortfarande är så attraktiva på många håll i landet. Tydligen inser

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

man inte eller vill inte erkänna att en s.k. fri bostadsmarknad skulle innebära kraftiga hyreshöjningar och en snedvridning av produktionsinriktningen. Detta skulle i första hand drabba barnfamiljer och pensionärer, som har begränsade möjligheter att anslå en större del än nu av sin inkomst till hyra. De unga familjerna i förorterna skulle sannerligen inte få någon chans att flytta närmare centrum om förespråkarna för hyresregleringens avskaffande fick sin vilja igenom.

I det socialdemokratiska bostadsprogrammet föreslås åtgärder för att avhjälpa de kvardröjande bristerna i fråga om trångboddhet och hälsovådliga bostäder. Hyrorna bör inte få stiga mer än vad som krävs på grund av fastighetskostnadernas ökning.

Det bör i detta sammanhang markeras att hyreslagstiftningssakkunniga i sitt betänkande med förslag till ny hyreslag ingalunda föreslagit en fri marknad. De förordar i stället olika hyrespärrar och understryker att »hyresstegring som framkallats av knapphetsbetingad efterfrågan icke hör tillåtas att styra hyresspårnen».

Det finns naturligtvis hinder för genomförandet av den angivna målsättningen i fråga om bostadsbyggandet. När det gäller bostadsproduktionens omfattning anmäler sig industriens krav på ökat investeringsutrymme. Herr Knut Johansson har berört den frågan och som sin mening uttalat att det inte borde behöva vara någon intressemot-sättning mellan kravet på en hög bostadsproduktion och industriens krav på ökat investeringsutrymme.

Det är möjligt att man kan se det så, men jag föreställer mig att det förekommer kraftiga påtryckningar från industrien för att erhålla ökade investeringar. Enligt min mening borde man visa viss återhållsamhet mot dessa krav. Visst är det betydelsefullt att våra exportindustrier kan modernisera och rationalisera, men det är ju lika viktigt att vi skapar goda bostadsförhållanden

inom landet. Inte kan det väl vara någon vinst med att vi försämrar vår egen levnadsstandard för att till varje pris kunna halla exporten i gång på alla områden.

Industriförbundet sätter i sin nyss nämnda skrivelse upp ett pekfinger mot den offentliga förvaltningen och manar till sparsamhet och effektivisering. Med vilken rätt man här uppträder kan lämnas därhän. Med lika stor rätt kan man låta den pekpinne riktas mot industrien själv. Här torde också finnas mycket att göra. Det existerar även inom den privata industrien slöseri och felinvesteringar som kan bli dyrbara för oss alla. Därför bör vi väl inte utan vidare godta de önskemål som kommer därifrån.

Vi måste alltså fortsätta med en hög bostadsproduktion, men det är också betydelsefullt att inriktningen av bostadsproduktionen sker mot det område där behovet är störst, d. v. s. storstadsregionerna. Jag skall emellertid inte gå vidare in på den frågan.

Det finns andra problem som är betydelsefulla när det gäller att få bättre bostadsförhållanden. Jag syftar på fördelningen av lediga bostäder, vilken måste ägnas stor uppmärksamhet. Det krävs på sina håll att obligatorisk bostadsförmedling skall införas. Vad som avses med det är kanske något dunkelt, och jag tror inte man skall fästa för stort avseende vid själva terminologien. Det avgörande är hur man skall kunna öka bostadsförmedlingarnas tillgång till förmedlingsobjekt. Jag skall inte föregripa bostadsförmedlingsutredningen som kommer med ett betänkande vid årsskiftet, men några allmänna synpunkter kan ändå få anföras. Jag vill börja med frågan om omflyttningen inom bostadsbeståndet. Jag vill då först avliva en populär vanföreställning. Det sägs av motståndarna till den nuvarande bostadspolitikerna att hyresregleringen åstadkommit stelhet på bostadsmarknaden. Den betecknas som fastlåst. Folk som kommit över en lägenhet sägs sitta kvar

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

till döddagar. Sanningen är att vi har en hög omflyttning inom bostadsbeståndet. Statistiska centralbyrån har i juli månad i år publicerat en undersökning om bostadskostnaderna och där också behandlat frågan om anskaffningssätt av bostäder. Undersökningen avser situationen hösten 1965. Det visar sig där att endast cirka 25 procent av de nyinflyttade i såväl nya som gamla hus har fått lägenhet genom bostadsförmedlingarna, och resultatet summeras på följande sätt: »De redovisade siffrorna visar på en mycket stor rörlighet på bostadsmarknaden. Mer än hälften av undersökningens totala bestånd av hushåll har flyttat under tidsperioden 1961—1965.»

Hyreslagstiftningssakkunniga har i sitt förslag till ny hyreslag kommit till liknande resultat. I Stockholms stad uppgår enligt av de sakkunniga gjorda beräkningar antalet nya hyresavtal årligen till omkring 10 procent av hela hyresbeståndet eller omkring 25 000. För Linköping har i en annan undersökning beräknats att under vart och ett av åren 1962 och 1963 omkring 12 procent av hela hyresbeståndet förnyades.

Detta förhållande att hyresregleringen inte har hindrat en omfattande rörlighet innebär dock inte att förhållandena är tillfredsställande. De privata fastighetsägarna sätter ofta käppar i hjulen genom att vägra befogade lägenhetsbyten. Bytesmöjligheten är emellertid av stor betydelse för ett lämpligt utnyttjande av bostadsbeståndet. Önskemålen att byta lägenhet beror i allmänhet på befogade behov att anpassa bostaden efter ändrade förhållanden t. ex. i avseende på ekonomi, familjemedlemmarnas antal eller arbetsplatsens läge. Även i samband med flyttning till annan ort för att tillträda ny anställning har bytesverksamhet stor betydelse. Sveriges fastighetsägareförbund har lovat att rekommendera sina medlemmar att gå med på befogade byten. Med all respekt för Fastig-

hetsägareförbundets goda vilja, som inte behöver ifrågasättas, kan man betvivla att det blir någon större effekt härav. Jag vill därför uttrycka den förhoppningen att propositionen till värriksdagen om ny hyreslag kommer att innehålla regler om en laglig bytesrätt för hyresgästerna. Bland annat har under remissbehandlingen LO och TCO tillstyrkt detta förslag.

En sådan bytesrätt har också stor betydelse för bostadsförmedlingarna. Den största delen av de bostadsköande har redan bostad men önskar en rymligare bostad, bättre läge etc. När bostadsförmedlingarna tillmötesgår sådana önskemål behöver förmedlingarna utnyttja de avflyttandes lägenheter för att tillgodose någon annan i bostadskön. Detta omöjliggöres ofta genom de privata fastighetsägarnas vägran.

En annan fråga som är särskilt allvarlig gäller svårigheterna att få till stånd gemensam bostadsförmedling i storstadsområdena. Förortskommuner na har visat föga villighet att medverka till undanröjande av de orättvisor som består i att bostadsförmedlingarnas tillgång till lägenheter i vissa kommuner i storstadsområden kan vara ganska god, medan den på andra håll är mycket dålig. Väntetiderna i vissa förortskommuner kan vara hälften eller en tredjedel jämfört med i de centrala delarna. Bostadsförmedlingsutredningen framlade förra året förslag till lagstiftning om gemensam bostadsförmedling i bostadsområdena, och det är angeläget att den snarast möjligt genomföres.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att den statliga bostadspolitiken inklusive hyresregleringen har betytt oerhört mycket för att ge befolkningen bättre och rymligare lägenheter till överkomliga priser. Bostadsförhållandena är långt bättre än vad som görs gällande i oppositionspartiernas propaganda. Bostadsköerna är mycket dåliga mätare på bostadsbristen. De brister som alltjämt föreligger hänför sig i icke

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

obetydlig utsträckning till förhållanden på den privata fastighetsmarknaden som kan undanröjas om så erfordras genom lagstiftning.

Var fruktar man t. ex. att hyrorna skall gå i höjden om hyresregleringen upphör? Inte i de 400 000 lägenheterna i allmännyttiga bostadsföretag. Där har hyresregleringen varit avskaffad i snart tio år. Inte i bostadsrättslägenheterna. Det är i de privata fastighetsägarnas hus som riskerna finns för att hyrorna skall stiga över en skälig nivå.

Vem sätter käppar i hjulen för en bytesrätt och försvarar rörligheten på bostadsmarknaden? Inte de allmännyttiga bostadsföretagen, där bytesrätt medges. Det är återigen de privata fastighetsägarna som utgör hindret.

Kan man, herr talman, på den borgerliga sidan räkna med acceptering av de åtgärder som är nödvändiga för att undanröja sådana orättvisor?

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! Arbetsmarknadsstyrelsen hade i förra veckan sammanträde och diskuterade därvid ingående problematiken med den invandrande utländska arbetskraften. Samtidigt meddelades också att regeringen anvisat arbetsmarknadsstyrelsen ytterligare 2 miljoner kronor för att ta hand om denna utländska arbetskraft.

Jag vill inte närmare gå in på alla de svåra frågor som behöver lösas när det gäller de utläningar som söker sig till vårt land för att här finna sin utkomst. Jag vill endast peka på vissa förhållanden som jag tror behöver uppmärksammas — förhållanden som hör ihop med AMS:s försök att på olika vägar hjälpa invandrarna med deras sociala anpassning.

Jag syftar på utläningarnas religiösa anpassningsfrågor som jag tror att vi måste ägna större uppmärksamhet. Vi här i Sverige glömmar lätt att religionen och möjligheten till en regelbunden religionsutövning spelar en mycket stor roll för betydande grupper av invandrare — inte minst gäller det människor med grekisk-ortodox trosuppfattning men också många romersk-katolska och protestantiska invandrare samt sådana med icke kristen tro. Kan vi skapa möjligheter till religionsutövning och andlig vård för våra invandrare med annan trosuppfattning är det helt i linje med vår religionsfrihet. Dessutom tror jag att deras anpassning i stort blir mycket lättare. Det synes mig lämpligt att AMS här tillsammans med kyrkliga och frikyrkliga myndigheter söker finna vägar till lösning i praktiska frågor.

En sak, som i detta sammanhang är värd att närmare beakta, utgör det problem som folkbokföringsförordningen ger upphov till just när det gäller utläningar. Med nu gällande bestämmelser kan inte uppgift genom kyrkoböckerna lämnas om vilka som är t. ex. grekisk-ortodoxa, romersk-katolska eller — varför inte — muhammedanska trosbekännare. Den möjligheten försvann i och med religionsfrihetslagen år 1951. Denna lag har faktiskt på det sättet blivit ett hinder när det gäller att få fram uppgifter på olika främmande trosbekännare, vilket ju är nödvändigt om man skall kunna skapa möjligheter för deras religionsutövning. En översyn av folkbokföringsförordningen på denna punkt torde vara befogad.

Herr talman! Som vi alla vet är kristendomsämnet ställning i vår nya skola under ständig debatt. Jag skulle i dag vilja framhålla några synpunkter och önskemål av mera praktisk pedagogisk natur.

Till den nya skolans pedagogiska regler hör ju bl. a. att ordna lärostoffet i för eleverna meningsfulla enheter. I »Läroplan för grundskolan» heter det:

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

»Vid en utpräglad ämnesundervisning är lärostoffet ordnat i ämnen som vart för sig karakteriseras av sin egen systematik och av ett inre sammanhang, som ofta får bli bestämmande för lärogången. En konsekvent tillämpad ämnesundervisning leder till att ett flertal ämnen måste studeras vid sidan av varandra. Därvid uppkommer lätt en ogynnsam splittring i skolarbetet.» För att motverka denna splittring hänvisar läroplanen bl. a. till att studiet av olika ämnen kan koncentreras genom utbyte av undervisningstid ämnen emellan, s. k. periodläsning.

För att underlätta periodläsning och undervisning i s. k. samlade intresseområden sammanfördes på mellanstadiet ämnena samhällskunskap, historia, geografi och naturkunskap i en orienteringsämnesgrupp med ett gemensamt timtal. Kristendomskunskap hör inte till denna orienteringsämnesgrupp. Detta försvårar i hög grad både periodläsning i ämnet och ämnets möjligheter att bidra med stoff i samlad undervisning. Många samlade intresseområden, lät oss t. ex. ta behandlingen av ett land vilket som helst, får på det viset inte sin allsidiga belysning, då ju den religiösa sektorn utelämnas. Enligt vad som upplysts mig överväger den pågående läroplansrevisionen bl. a. att för mellanstadiets lärare ytterligare underlätta planeringen av sådana undervisningsformer jag nyss nämnt.

Högstadiet har hittills varit hårt ämnesbundet, men enligt vad jag förstår så arbetar man även här på att ge större möjligheter till undervisning med s. k. samlade intresseområden, där de olika orienteringsämnen får bidra med det stoff som behövs för att ge en riktig och fyllig bild av det intresseområde det gäller.

Även om en del av stoffet i kristendomsämnet är sådant att det bäst ges i ämnesbunden form — jag tänker då främst på bibelkunskapen — så är dock mycket av stoffet av den arten att det med fördel kan ges i samlade in-

trasseområden. Jag menar därför att det är angeläget att vid planläggningen av orienteringsämnen i den pågående läroplansrevisionen kristendomsämnet ges samma pedagogiska möjligheter som de övriga orienteringsämnena.

Herr talman! Det har under remissdebatten talats mycket om höstens kommunalval och uttolkarna har gett många intressanta och icke helt samstämmiga tolkningar. Jag skall givetvis inte ge mig in på en stort upplagd analys i likhet med vad vi fått höra från olika håll under dessa dagar. Låt mig bara i all enkelhet få anföra ett par synpunkter. Det är ofrånkomligt att den borgerliga oppositionen haft en stor framgång. Många kommuner och landsting har fått uppleva regimskifte. Borgfred och känslan av att ett enat borgerligt uppträdande är möjligt torde vara en betydande faktor när det gäller väljarkårens så starkt ökade förtroende för den borgerliga oppositionen. De samlingsrörelser som de senaste åren intensivt arbetat för borgerlig samling kan med glädje se på årets val och oförtutet arbeta vidare på samma väg. Väljarna väntar nu utan tvivel på ökad enighet och samverkan mellan de tre borgerliga partierna, och de väntar sig att få se denna enighet och denna samverkan manifesterad även i riksdagen. Jag tror att många väljare skulle uppleva det som ett svek, om vi inom borgerligheten inte i arbetet inom utskott och kammare sökte överbrygga motsättningarna och gå gemensamma vägar.

Da jag på nära håll upplevt valet i fyrstadskretsen, vill jag även påpeka att den borgerliga samlingsrörelsen där gjorde ett mycket gott val. Detta påpekar jag därför att det efter valet tydligen varit angeläget för somliga att av olika anledningar nedvärdera den borgerliga framgången just i fyrstadskretsen. 101 442 röster fick samlingsrörelsen i fyrstadskretsen, vilket är mer än 50 procent fler än man fick år 1964. Socialdemokraterna tog 120 078 röster, vilket är 6 000 röster färre än vid 1962

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

års val. Denna minskning motsvaras visserligen av en ungefär lika stor ökning för kommunisterna, men större delen av de nya väljarna inom denna expansiva valkrets har tydligen gått till borgerligheten. Det kan kanske också vara värt att veta att i jämförelse med 1964 års val blev valresultatet i Malmö bättre än i Göteborg. Från 1964 till 1966 har socialdemokraterna i Malmö gått tillbaka 5,8 procent och med 5,4 procent i Göteborg. Denna siffra har kanske inte så stor reell betydelse men visar att man skall vara en aning försiktig i att utdöma Malmövalet till förmån för Göteborgsvalet.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Min broder från fyrostadskretsen talade just nu så vackert om valet där att jag vill begagna tillfället att kraftigt instämma i hans analys.

Så till herr Lennart Geijer! Drygt 20 års socialdemokratisk bostadspolitik har lett till dagens situation, och den har kraftigt påverkat årets valutslag i känd riktning. Det är ett faktum som jag tycker borde ha gjort herr Geijer litet mindre säker, men han hör tydligen till dem som i detta avseende intet har lärt.

Ett återförande av hela bostads- och hyressektorn till fri marknadshushållning anges nu som den enda tänkbara lösningen och räddningen ur dagens av socialdemokraterna framreglerade situation, icke bara av borgerliga politiker utan av all ekonomisk expertis och av större delen av branschens eget folk. Att sedan det rent sociala bostadsstödet samtidigt bör förstärkas och förbättras är en given sak, men om det socialdemokratiska partiet går vidare på regleringslinjen enligt herr Geijers åsikter, löser vi inte frågan. Då får vi desto säkrare ett regimskifte 1968, och då finns det andra som kan lösa frågan.

Får jag sedan instämma med herr Knut Johansson på en punkt, nämligen i hans önskan att bostads- och indu-

striinvesteringar skall vara likaberättigade på kreditmarknaden och i andra avseenden. Om man konsekvent kunde fasthålla en sådan princip vore mycket vunnet.

Andra talare före mig har berört företagens finansieringssvårigheter. Jag vill vid denna sena tidpunkt i debatten endast ta ett konkret exempel, som visar vilka svårigheter företagare kan komma i på grund av ryckigheten i det nuvarande systemet.

Det rör sig om handläggningen av läneärenden då ATP-medel via något av kreditinstituten, som skall stå den mindre och medelstora företagsamheten till tjänst, skall slussas ut och klara av investeringar. På senaste tiden har kreditinstituten icke kunnat fullfölja redan fast tecknade lån i rätt tid. De åtstramningar som tid efter annan kommit till stånd efter centrala direktiv har inte bara drabbat ny långivning, utan i högsta grad försenat utbetalningen av redan tecknade lån. Detta är direkt oanständigt. Denna »stop and go-politik», som jag tolkar som en spegelbild av vidtagna specialåtgärder till bostadsproduktionens fromma, fördyrar och försvarar för företagen.

Jag vill här ge ett exempel på den saken. Det har berättats för mig att ett företag i september 1963 beviljades ett lån på 3,4 miljoner kronor till en byggnad i Göteborg. Bygget sattes i gång omedelbart. Banken höll som vanligt byggnadskreditiv och besiktning verkställdes våren 1965. Länet utbetalades med drygt ett års försening i juni 1966. Samma företag hade för sin verksamhet i Västervik i början av mars 1965 beviljats ett lån på 800 000 kronor. Anläggningen färdigställdes och togs i bruk i september samma år. Länet är ännu icke utbetalat.

Min sagesman säger att dessa gap som uppstår innan byggnadskreditiven kan avlyftas ställer företagen i mycket besvärliga ekonomiska situationer som ur likviditetssynpunkt är omöjliga att klara. Sunda förnuftet säger envar att

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

beviljade lån skall utanordnas innan man från riksbanken ytterligare skär ner kreditgivningen och kvoten ur ATP-fonderna.

Nu kan det ju sägas att lånemedlen ändå kom till sist. Men den som känner till hur snävt en företagare får kalkylera förstår vilka problem som uppkommer om man får vänta ett eller ett halvt år extra. Det försvårar möjligheterna i banken för företagaren att få rörelsekapital genom att inte byggnadskreditivet har lyfts av i rätt tid enligt överenskommelse. Just när ett företag gjort en stor nyinvestering behöver man snabbt komma in i den nya fastigheten och sätta i gång verksamheten med nya friska tag. Då behöver man kanske nyttja sin bankförbindelse för att få en naturlig rörelsekredit. Vad händer om banken tvingas strama åt för företaget just på grund av uteblivet avlyft av byggnadskreditivet? Affärsbankerna har säkert gjort sitt allra yttersta för att fylla sin buffertfunktion — men det finns ju praktiska gränser.

Det är alltså ett mycket stort önskemål att kreditåtstramningar i fortsättningen inte drabbar redan ingångna avtal; annars uppstår helt omöjliga lägen. Om man vill eller inte vill främja företagens investeringar må vara en öppen fråga, men det minsta vi kan begära är att man skall kunna lita på ingångna överenskommelser om kreditavlyft.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till lagutskott.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 128, med förslag till lag om vissa gemensamhetsanläggningar m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåg lag om vissa gemensamhetsanläggningar och lag om förmånsrätt för fordringar enligt samma lag, till lagutskott samt i övrigt till bankoutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet motionerna nr 763 och 764.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av motion om ändrad ordning för remissdebatten;

nr 40, i anledning av motioner angående statsrådets rätt att erhålla ordet vid kamrarnas överläggningar; och

nr 41, i anledning av motion angående riksdagens högtidliga öppnande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 126, i anledning av väckta motioner om ökade resurser för försvarets personalvård;

nr 127, i anledning av väckta motioner om ändrad lönegradsplacering för viss personal vid flygvapnet;

nr 128, i anledning av väckt motion om uppsägningstiden för svensk militär FN-personal; och

nr 129, i anledning av väckt motion angående körkortsutbildningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande ändring i avtalet den 28 juli 1960 mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Om fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckta motioner om fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall.

Till behandling hade andra lagutskottet förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr I: 324, av herr *Olsson, Erik, m. fl.*, samt nr II: 394, av herr *Trana m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om lagförslag, som i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionerna förordats gäve värdkommun rätt till ersättning från hemkommun för skolkostnader för skolpliktiga barn, som omhändertagits och utplacerats i enskilda fosterhem.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 324 och II: 394, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Eric Carlsson* och herr *Johansson* i Skärstad, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 324 och II: 394, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning och förslag i syfte att giva vistelsekommun rätt till ersättning från hemkommun för skolkostnader för skolpliktiga barn, som omhändertagits och utplacerats i enskilda fosterhem; samt

2) att motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under 1 hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **OLSSON, ERIK**, (s):

Herr talman! Det förefinns en betydande irritation ute i kommunerna, speciellt då glesbygdskommunerna, över att skolkostnader för barn kan genom kommunal myndighets beslut avlastas från hemkommunen till annan kommun. Jag avser därmed de fall då en kommuns barnavårdsnämnd beslutar omhändertaga barn för samhällsvård och utackorderar barnet i fosterhem i annan kommun.

Denna irritation är orsaken till att vi har väckt motionerna nr 324 i denna kammare och 394 i andra kammaren, där vi hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om lagförslag som ger värdkommun rätt till ersättning från hemkommun för skolkostnader för skolpliktiga barn som omhändertagits och utplacerats i enskilda fosterhem.

Som motivering för motionerna ber jag, herr talman, att få anföra några fakta.

1) Interkommunal ersättningsskyldighet inom skolväsendet i vissa fall är stadgad i skollagen.

2) Som huvudregel för sådan ersättning gäller att om en kommun, på grund av föreskrifter i lagen, för undervisning mottagit elev som inte är kyrkobokförd i kommunen så har mottagarkommunen rätt till ersättning för undervisningskostnaderna.

3) Det finns kompletterande bestämmelser som säger att om barn, som placerats i fosterhem utanför hemkommunen, går i obligatorisk skola i vistelsekommunen, är denna kommun icke berättigad till ersättning för skolundervisningen, även om barnet är kyrkoskrivet i den kommun vars barnavårdsnämnd gjort omhändertagandet.

Delta sistnämnda innebär att man genom en enligt vår mening helt orimlig undantagsbestämmelse ställt vistelsekommunen i ett sämre läge när det gäller omhändertagna fosterbarn än när det gäller andra skolpliktiga från främmande kommuner. Orimligheten i

Om fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall

detta är så mycket större som det i många fall gäller utvecklingsstörda barn, som ofta vållar större besvärigheter i skolan än andra elever.

Andra lagutskottet, som vid sin behandling av motionerna som vanligt utrett frågan mycket noggrant, har dock avstyrkt motionerna, närmast med den motiveringen att man anser det vara orationellt med särbestämmelser för denna kategori av skolbarn. Det är tyvärr inte helt logiskt. Som framgår av vad jag anfört, och även av andra lagutskottets betänkande, föreligger redan särbestämmelser till hemkommunernas fördel. Vi motionärer hemställer om särbestämmelser som skall utformas så, att de blir mera rättvisa mot vistelsekommunerna, som i allmänhet är små och ekonomiskt svaga i motsats till hemkommunerna, vilka i många fall är stora städer. Risker för att de av oss begärda särbestämmelserna vid tillämpningen skall vålla besvär och tvister — utskottet har påpekat den möjligheten — torde väl få bedömas som ungefär lika stor med de nu gällande särbestämmelserna.

Utskottet har sänt ut motionerna på remiss till Kommunförbundet, Stadsförbundet, skolöverstyrelsen och socialstyrelsen. Det är inte ägnat att förvåna att Kommunförbundet i huvudsak har tillstyrkt motionerna och inte heller att Stadsförbundet har avstyrkt desamma. Det torde ligga i vederbörandes intresse. Skolöverstyrelsen har också avstyrkt, men motionerna gäller ju inte någon undervisnings- eller skolfråga, varför ärendet egentligen inte hör hemma hos skolöverstyrelsen. Jag är mera förvånad över att socialstyrelsen har avstyrkt. Det är nämligen så, att många omständigheter bidrager till att det är svårt att skaffa lämpliga fosterhem för omhändertagna barn. Dessa ting tillsammans vållar ofta besvär för barnavårdsnämnderna när det gäller att utackordera barnen. I kommunerna är man i allmänhet ekonomiskt lagd. Det förhållande att man får bekosta skolgången för

barn som inackorderas inom kommunen kan öka dessa svårigheter. Socialstyrelsen har vidrört detta, men säger att många andra saker tillkommer. Det är inte utan att jag tycker att det ytterrandet påminner om historien om prästen som lastade sten och sade: »Orkar han det här, så orkar han det här.»

Låt mig slutligen, herr talman, få anföra ett exempel på vilka orimligheter de nu påtalade förhållandena kan leda till. I mitt hemlän har vi kommunerna F och H. F är den största kommunen med eget högstadium. H är en liten kommun som saknar högstadium. Enligt de gällande bestämmelserna blir det så, att om barnavårdsnämnden i kommunen F omhändertagit ett barn och placerar det i kommunen H måste detta barn, när det skall börja i högstadiet, gå i sin hemkommun. Då får vistelsekommunen betala för det första den bestämda avgiften, som nu rör sig om cirka 1 000 kronor, och för det andra eventuellt tillkommande skolskjutsar och andra kostnader. Dessa kostnader får alltså kommunen H betala för att hålla ett barn från kommunen F i skola i kommunen F. Detta visar hur orimligt de här bestämmelserna kan verka.

Herr talman! Med stöd av det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 51 fogade reservationen, som i huvudsak är detsamma som bifall till motionerna.

I detta anförande instämde herrar *Hjorth* (s) och *Manne Olsson* (s) samt fröken *Ranmark* (s).

Herr **SVANSTRÖM** (cp):

Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att instämma i vad huvudmotionären nyss i sin ganska utförliga motivering anfört för bifall till den reservation som är fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 51. Jag skulle bara därtill vilja foga att jag med den lilla erfarenhet som jag har från detta område kan säga att i jämförelse med andra nog så krångliga tillämpningsföreskrifter

Om fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall skulle inte den här ifrågasatta föreskriften behöva vara värre än att den utan större administrativa svårigheter skulle kunna reglera skolkostnaderna mellan hemortskommunen och den kommun där barnet finns för vårdnad.

Jag skulle med anledning av vad huvudmotionären anför, herr talman, endast be att få rikta kammarens uppmärksamhet på det förhållandet att de socialdemokratiska motionerna inte har funnit nåd inför de ledamöter av andra lagutskottet som tillhör samma parti. I det sammanhanget har centerpartiets ledamöter av andra lagutskottet emellertid i linje med den allmänna princip som vi i olika sammanhang framfört tillstyrkt motionerna och utarbetat reservationen.

Eftersom herr Eric Carlsson inte har tillfälle att vara närvarande här i kammaren vid detta ärendes behandling har han bett mig framföra ett tillstyrkande av reservationen. När detta nu redan skett av huvudmotionären Erik Olsson, ber jag, herr talman, helt kort att få instämma i herr Olssons yrkande om bifall till reservationen.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Herr Erik Olsson har mycket noggrant och utförligt beskrivit innehållet i detta motionspar och dess behandling i lagutskottet, varför jag kanske inte behöver gå in på detaljerna. Det som varit orsaken till att utskottet inte kunnat tillstyrka motionsyrkandet har i huvudsak varit följande:

De kommunalekonomiska konsekvenserna skulle vara tämligen blygsamma. Ingen av talarna har hittills påstått något annat. Den absoluta ekonomiska rättvisan mellan värdkommun och vistelsekommun har väl i detta sammanhang inte uppnåtts. Men om man erinrar sig att den kommunala skatteutjämnningen över statskassan satt in under det senaste året, så har man ytterligare ett skäl varför man inte bör utvidga det nät av föreskrifter och bestämmelser

som kan te sig nog så besvärligt både att tolka och att administrera.

Den socialdemokratiska delen av andra lagutskottet vill inte bortse från den betydelse som motionärerna fäst vid motionsyrkandet. Men vi har just med hänsyn till att frågan knappast kan ha någon större ekonomisk betydelse för kommunerna och till att vi ansett det tämligen onödigt att tillskapa ytterligare en administrativt krånglig bestämmelse avstyrkt motionerna.

Jag konstaterar att herr Swanström säger att centerpartiet följt sin allmänna princip och tillstyrkt detta förslag. Om den principen skulle vara att tillstyrka sådana administrativa krångligheter, så är det inte något motiv för att vi socialdemokrater skulle gå på samma linje.

Det är, herr talman, dessa motiv som väglett utskottet då det avstyrkt motionerna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det var väl en medveten misstolkning herr Larsson gjorde av vad som avses med centerpartiets principer. Att vi vill åstadkomma så stor kommunal rättvisa som möjligt tror jag även herr Larsson med litet välvilja kan gå med på.

Herr OLSSON, ERIK, (s):

Herr talman! Jag har redan förut påvisat att det föreligger en särbestämelse beträffande de här barnen. Jag har tagit uppgiften ur utskottets utlåtande på sid. 14. Om särbestämelsen är till fördel för hemkommunen eller, som vi vill ha det, till fördel för vistelsekommunen, kan betyda mindre; den finns där redan. Alltså är detta en motivering som inte riktigt håller.

Vidare är jag i likhet med de övriga motionärerna synnerligen glad och tacksam över den skatteutjämnning som

Ang. den enskildes kostnader för läkemedel

nu har kommit och som betyder så oerhört mycket i synnerhet för våra glesbygdskommuner. Som kommunalman i Jämtlands län vet jag att den betyder oerhört mycket, men det är en sak som strängt taget inte hör hit. Man har ändå inte lyckats att med den få bort den irritation som råder.

I en av kommunerna i länet där hemma fanns föregående år åtta inackorderade fosterbarn, av vilka sex från Stockholm och två från Uppsala. Det var kommunen som fick stå för skolkostnaderna för dessa barn.

Utskottet har åberopat kommunindelningen, men jag tror inte att vi någon gång får så stora kommuner att Hackås i Jämtland slås ihop med Stockholms stad.

Herr **LARSSON, LARS**, (s):

Jag vill säga till herr Svanström att den tillstyrkande remissinstansen, Svenska kommunförbundet, faktiskt konstaterar att det kan finnas ting som talar emot motionärernas förslag, exempelvis de praktiska svårigheterna att få ett ersättningssystem att fungera på ett smidigt sätt.

När herr Svanström sade att herr Eric Carlsson hade följt centerpartiets allmänna principer och tillstyrkt motionerna trodde jag att det ingick i dessa principer att krängla till det hela.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Erik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Erik*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 35.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckt motion om rapporteringsskyldighet till hemkommun beträffande vissa elever; och nr 53, i anledning av väckta motioner om allmän egenpension.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. den enskildes kostnader för läkemedel

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av väckta motioner angående den enskildes kostnader för läkemedel.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner,

Ang. den enskildes kostnader för läkemedel

nr I: 92, av herr *Nyman*, samt nr II: 132, av herr *Westberg m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till 1967 års riksdag om statlig ersättning för fraktkostnader vid inköp av läkemedel.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 92 och II: 132, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Eric Carlsson* och herr *Johansson* i Skärstad, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! I motionerna I: 92 och II: 132 hemställs om utredning och förslag om statlig ersättning för fraktkostnaderna vid inköp av läkemedel. Där framhålles att dessa kostnader ibland kan överstiga den egentliga kostnaden för läkemedlen. Kostnaderna drabbar främst personer som bor i glesbygder. Utskottet har med hänvisning till sjukförsäkringsutredningens betänkande, som nu är på remiss, inte velat ta ställning till motionsyrkandet. Utredningens förslag innebär visserligen en del förbättringar men tar ej upp motionsyrkandet. Att innan ställning tas till sjukförsäkringsutredningens förslag införa ytterligare förmåner på detta område anser sig utskottet inte kunna förorda.

Som motionär — och här talar jag också för den förhindrade reservanten herr *Eric Carlsson* — hoppas jag att Kungl. Maj:t ändå skall beakta motionsförslaget när propositionen skrivs.

Jag har inget eget yrkande.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Med hänsyn till herr *Nymans* inlägg vill jag endast yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av väckta motioner om viss översyn av barnavårdslagen; och

nr 56, i anledning av väckt motion om viss översyn av barnavårdslagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av väckta motioner angående beslut om tillträde av nya ägolorter vid laga skifte;

nr 50, i anledning av väckt motion om bättre information till sakägare vid vissa förordnanden enligt naturvårdslagen; och

nr 51, i anledning av väckt motion angående ersättningen till markägare m. fl. för värdeminskning å fastighet på grund av planändring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN anförde:

I den preliminära planen för plenum onsdagen den 9 november har angivits att plenum börjar klockan 10 eller klockan 14. Det är nu möjligt att bedöma arbetsbelastningen onsdagen den 9, och den medger att plenum börjar klockan 14.

Anmälades en från talmanskonferensen inkommen skrivelse med överlämnande av ett från riksdagens organisationsutredning inkommet betänkande angående riksdagens personalorganisation.

Interpellation ang. den ekonomiska forskningen — Interpellation ang. de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder

Betänkandet hänvisades i vederbörliga delar till konstitutions- och bankoutskotten.

Anmälades och bordlades en från talmanskonferensen inkommen skrivelse med överlämnande av ett från utredningen angående riksdagens revisorers verksamhet inkommet betänkande med förslag till effektivisering av riksdagens revisorers verksamhet.

Interpellation ang. den ekonomiska forskningen

Herr NYMAN (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Utvecklingstakten och därmed betingade investeringar på olika samhällsområden behöver i varje läge och med fasthållande av de på lång sikt uppställda målen anpassas med hänsyn till planerad utveckling på andra områden och till samhällets totala disponibla resurser.

I samma mån som konkurrensen om samhällsresurserna hårdnat och kravet på rationaliseringsåtgärder och prioritering av insatserna ökat har behovet av en säkrare uppfattning av olika samhällsinsatsers effekt och lönsamhet efterfrågats. Inom en del samhällsområden har det varit lättare att påvisa lönsamhet, inom andra svårare, t. ex. utbildningsväsendet. Det har därför inom utbildningsväsende och forskning märkts en tendens att försöka motivera kravet på ökade resurser alltmer ekonomiskt.

Rent allmänt anses att utbildning och forskning utgör några av de viktigaste medlen att t. ex. öka den ekonomiska framstegstakten. »Jämfört med andra samhällseliga investeringsobjekt kan utbildningen sägas inta en särställning i den meningen att investeringar i utbildning ger kumulativ avkastning som sprids över alla de ekonomiska livets

sektorer», framhålles t. ex. av skolöverstyrelsen i dess förslag till anslagsäkanden för kommande budgetår.

Skolstyrelsen framhåller även att utbildning som produktionsfaktor har på det hela taget en perifer roll i långtidsutredningen. Detta anses bl. a. bero på att svensk ekonomisk forskning icke kunnat på grund av troligen bristande resurser ge klara besked om utbildningskapitalets produktiva effekter. Detsamma kan även sägas om effekter inom andra samhällsområden, icke minst det sociala, där forskning ävenledes efterlysts.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser herr statsrådet vidtaga på bl. a. den ekonomiska forskningens område i syfte att åstadkomma säkrare bedömningsunderlag för resursavvägningen inom den offentliga sektorn?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder

Herr NYMAN (fp) fick ånyo ordet och anförde:

Herr talman! Kungl. Maj:ts riktlinjer för myndigheternas anslagsframställningar för budgetåret 1967/68 har understrukit nödvändigheten av att myndigheterna i sin utgiftsplanering genomföra rationaliseringar och andra kostnads- och arbetskraftsbesparande åtgärder för att inom disponibelt resursutrymme kunna både utföra redan ålagda uppgifter och åtaga sig nya, vilka ständigt ökar i ett progressivt samhälle som vårt.

Dessutom har Kungl. Maj:t i cirkulär

Interpellation ang. de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder
av den 21 april 1966 ålagt myndigheterna att göra upp ett långsiktigt rationaliseringsprogram, som om möjligt skall redovisas redan i petita för 1967/68.

En sådan rationalisering för optimering av personella och materiella resurser bör givetvis fortgå kontinuerligt utan speciella förelägganden inom all verksamhet. Inom den privata sektorn är konkurrensfaktorn rationaliserings- tvingande på ett helt annat sätt än inom den offentliga. Trots detta måste även inom den privata sektorn rationaliserings- ringarna drivas hårt av ansvarig ledning.

Det ekonomiska läget i landet genom försämrad handelsbalans och högt skatetryck samt automatiska kostnadsökningar gör kravet på bättre utnyttjande av befintliga resurser särskilt starkt motiverat i år.

Under hänvisning till ovanstående motivering anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att myndigheterna i allmänhet i sina anslagsframställningar för budgetåret 1967/68 kunnat föreslå rationaliseringar i syfte att »ge knappa resurser den mest effektiva användning»?

2. Inom vilka samhällsområden anser herr statsrådet att de största rationaliseringsvinsterna är att hämta?

3. Vilka förväntningar har herr statsrådet på myndigheternas långsiktiga rationaliseringsprogram och hur kommer de att följas upp?

Även denna anhållan bifölls.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta befattningshavare hos kammaren, den 1 november 1966.

Sedan herrar deputerade den 18 oktober beviljat stenografen Arne Larsson ledighet från tjänsten som stenograf antogs nu såsom vikarie för herr Larsson fru Mary Malm.

År och dag som ovan.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 13.51.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Torsdagen den 3 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne oktober.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Virgin* för tiden från och med den 14 november till och med årets slut för att såsom delegat närvara vid Förenta Nationernas generalförsamling i New York.

Ang. valen till kyrkofullmäktige

Herr statsrådet LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Werners* fråga till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående valen till kyrkofullmäktige, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 19 oktober, och anförde:

Herr talman! Herr Lars Werner har frågat justitieministern om denne anser att deltagandet i kyrkofullmäktigvalen under en följd av valtillfällen bör för- anleda något initiativ från regeringens sida.

Då frågor om kommunalval, dit va- len av kyrkofullmäktige räknas, inom regeringen handläggs av mig, ankom- mer det på mig att besvara frågan.

I ett interpellationssvar i denna kam- mare den 11 december 1962 uttalade inrikesministern att han delade inter- pellantens uppfattning, att det ständigt minskade deltagandet i kyrkofullmäk- tigvalen var otillfredsställande från all- män synpunkt. Samtidigt nödgades han dock konstatera, att de förslag som dit- tills framlagts för att råda bot härpå inte kunnat accepteras. Senast hade då

församlingsstyrelsekommittén i ett be- tänkande år 1958 föreslagit, att de kyrk- liga valen skulle förläggas till samma valdag som de borgerliga kommunalva- len men förrättas åtskilt från de övriga valen. I denna situation borde man en- ligt inrikesministerns interpellations- svar avvakta slutförandet av författ- ningsutredningens arbete för att se, om detta kunde öppna nya vägar för lös- ning av problemet.

Författningsfrågan är som bekant fö- remål för fortsatta överväganden inom grundlagberedningen. Enligt sina direk- tiv har beredningen bl. a. att undersöka olika alternativ i fråga om ett valtek- niskt samband mellan riksdagsval och borgerliga kommunalval. Detta utred- ningsarbete bör inte kompliceras genom att samordning även med kyrkofull- mäktigvalen nu aktualiseras.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga. An- ledningen till frågan är naturligtvis det mycket låga deltagandet i kyrkofull- mäktigvalen under en rad av år, ett val- deltagande som i år tycks vara än lägre än tidigare. Av svaret framgår att det inte råder delade meningar mellan mig och statsrådet om att det ur allmän synpunkt är otillfredsställande med detta låga valdeltagande.

Jag skall inte gå in på de orsaker som kan finnas till det ringa intresse som visas. Uppenbart är väl ändå, att så länge vi inte kommit dithän att kyr- ka och stat är skilda finns det anled- ning att uppmärksamma denna fråga. Det kan inte vara riktigt att låta kyrko- fullmäktigvalen pågå som hittills, när väljarna så klart och tydligt visat att de inte ids mobilisera något intresse.

För övrigt är det inte bara väljarna som visar dåligt intresse för kyrkofullmäktigvalen. Jag har här ett klipp ur en norrlandstidning — jag skall vara finkänslig och inte nämna tidningens namn, eftersom det finns representanter från länet i kammaren — som visar att valnämndens ordförande hade glömt bort att det skulle förrättas kyrkofullmäktigval. Ordföranden hade inte sett till att vallokalerna var tillgängliga och att andra anordningar för valet vidtagits, men väljarna hade uppenbarligen också glömt bort att det skulle hållas kyrkofullmäktigval.

Detta visar att det är angeläget att den pågående utredningen, som statsrådet hänvisar till i svaret, så snabbt som möjligt redovisar sitt arbete, så att det blir möjligt att ta ställning till kyrkofullmäktiginstitutionens framtid.

Jag vill erinra om att i samband med behandlingen av proposition nr 70 år 1961 angående förslag till lag om församlingsstyrelse uttalade dåvarande departementschefen bl. a., att reformarbetet på området i första hand borde inriktas på angelägna praktiska förbättringar, som inte ändrar grundläggande principer för områdets nuvarande rättsliga regler. Det var närmast sådana praktiska åtgärder som har föranlett min fråga, och jag vill än en gång hemställa att statsrådet, i den mån han har möjlighet till det, påskynar denna utredning, så att vi får möjlighet att ta ställning till den här frågan senare.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Vid föredragning av skrivelsen från talmanskonferensen med överlämnande av ett från utredningen angående riksdagens revisorers verksamhet inkommet betänkande med förslag till effek-

Meddelande ang. enkel fråga
tivisering av riksdagens revisorers verksamhet, hänvisades betänkandet, såvitt det avsåge revisionskostnaderna, till bankoutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 133, angående trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.;

nr 136, angående rundradions fortsatta verksamhet m. m.;

nr 138, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § och 13 § 1 mom. sjoarbetstidslagen den 30 juni 1959 (nr 404); samt

nr 139, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämnings-skatt å vissa varor, m. m.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av fru *Hammrin-Thorell* (fp) till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet: »Är Herr Statsrådet beredd förordna, att en del av de besparingar, som statsverket gör genom att icke behöva betala ut lärarlöner under den pågående konflikten, i stället användes till en intensifiering av forskningen inom undervisningsområdet?»

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.07.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Fredagen den 4 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Om särskilda lånemöjligheter för jordbrukare som drabbats av skördeeskada

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Ferdinand Nilssons* interpellation om särskilda lånemöjligheter för jordbrukare som drabbats av skördeeskada, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har frågat om jag vill komplettera nuvarande system för skördeeskadeskydd genom att införa särskilda lån med skälig ränta och rimliga avbetalningsvillkor för jordbrukare som drabbats av skördeeskada.

Jag vill erinra om att frågan om komplettering av skördeeskadeskyddet med lån behandlades vid vårsessionen av årets riksdag i anledning av en av herr Ferdinand Nilsson m. fl. väckt motion. Jordbruksutskottet fann i sitt av riksdagen bifallna utlåtande inte att några nya omständigheter hade framkommit som motiverade ett frångående av riksdagens senast föregående år gjorda ställningstagande och avstyrkte därför motionsyrkandet.

Jag kan inte finna att vad som nu anförts i interpellationen ger anledning till någon åtgärd från min sida.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för att han varit vänlig att så hastigt besvara min interpellation. Det var inte så länge sedan den framställdes. Jag hade emellertid gär-

na givit mig till tåls och väntat något längre för den händelse jag kunde ha fått ett, kanske inte mera positivt svar, men i alla fall ett svar som mera ingick på min fråga.

Jag vill påpeka ett par saker som möjligen kan motivera att jag har återupptagit denna fråga i höst. Två faktorer har medverkat härtill. För det första — det behöver jag väl inte nämna för en så sakkunnig man som jordbruksministern — är det lättare att bedöma ett skördeutfall på hösten än på våren. Vårens bedömande behöver ju inte med nödvändighet komma tillbaka på hösten om skördeutvecklingen har visat på någonting annat. För det andra har vi under året fått skärpta kreditrestriktioner. Även detta kommer in i bilden och borde kunna motivera att man funderar litet mer på saken.

I interpellationen har jag berört behovet av en omarbetning av skördeeskadeskyddet. I samband därmed står riksdagens uttalande i våras för ett obligatorium utan särskild anmälningssplikt. Det är en sak som jag har sett med glädje och som gör att jag trots mig förstå att arbetet efter riksdagens uttalande fortsätter på ett positivt sätt för att förbättra skördeeskadeskyddet. Utgångspunkten för min framställning nu är dels att skördeeskadeskyddet är sådant det är, nämligen ett skydd i rena **katastrofall**, dels också att den ringa frekvensen av individuellt prövade fall ingalunda mäter behoven. Det säger snarast någonting om villkoren och de små belopp, som gör att folk kanske inte i den utsträckning som behoven skulle motivera anmäler sig och talar om hur systemet har slagit alldeles fel och i vilken utsträckning jordbrukare, som i enskilda fall drabbats av besvärigheter, inte har kommit med. Men

Om särskilda lånemöjligheter för jordbrukare som drabbats av skördekada

jag har i interpellationen egentligen inte annat än i förbigående gått in på dessa förhållanden.

Det aktuella läget, såsom jag kan bedöma det, i Uppsala län — dock inte i så hög grad den nordligaste delen — Stockholms län, Västmanlands län, Södermanlands län och halva Örebro län är att vi i dessa bygder har att räkna med en avsevärt nedsatt skörd. Jag hänvisar till statistiska centralbyråns beräkningar och konstaterar att det i stort sett blir ungefär halv skörd i dessa områden. Detta är någonting som jag tycker bör mana till en smula omprövning, huruvida man inte kan göra någonting för dem som här har råkat så illa ut. Jag har klart för mig att det kan ha utfallit ojämnt även inom samma område, så att en del har fått mer än halva skörden förstörd och en del avsevärt mindre. Jag är fullt på det klara med att man i en hel del fall inte kan tala om de katastrofförutsättningar som skördeskadeskyddet är avsett för. Det är helt enkelt fråga om människor som har råkat ut för en stor missräkning. De behöver fördenskull inte tappa modet, men de sitter trångt.

Härtill kommer en utveckling inom jordbruket som bidragit till att läget för många jordbrukare måste karaktäriseras som besvärligt. De har kanske följt en politik som kanske i och för sig har många goda skäl för sig och som jordbruksministern har varit positivt intresserad av och därför också har tagit sin del av ansvaret för. Det är fråga om en kraftig rationalisering av jordbruket, med förvärv av tillskottsjord, med dyrbara maskininköp och över huvud taget åtgärder som är kapitalkrävande och ofta bygger på lånta pengar. Det var modernt i sommarens valrörelse att tala om att sådana jordbruk var priskänsliga och att prispressen skulle hårt drabba just dessa. De skulle gå ut över den kategori människor som har följt statsmakternas intentioner, som har rationaliserat i stor utsträckning, som har stora skul-

der och statliga garantilån från lantbruksnämnderna o. s. v. Det sades med all rätt att de jordbruken är mycket känsliga för en prispress. Ja, de är känsliga inte bara för den saken utan också för skördeutfallet. Många av dem har arrenden att betala, och många har garantilån för tillskottsjord att klara, andra har stora inköp av maskiner som skall amorteras och många gånger växlar för utsäde och för konstgödsel etc. I dessa fall är situationen mycket bekymmersam, när skördeutfallet blir sådant som det blivit i den stora del av Mellansverige som jag här har talar om.

Det var med hänsyn till denna situation som jag tänkte mig att vi skulle kunna resonera litet om huruvida det inte skulle kunna göras någonting åt saken.

Jag vill inte här gå in på någon kritik av den allmänna ekonomiska politiken. Jag hyser en del tvivel om räntevapnet som en inflationsbekämpande faktor, men det är ju en fråga som jag inte skall resonera med jordbruksministern om, utan det får bli i ett annat sammanhang.

Jag vill bara säga att skärpta kreditrestriktioner, svårigheter att få lån och en hög ränta — allt avsett att dämpa en överhettad konjunktur inom vissa delar av vårt näringsliv — inte har någon tillämpning på de människor som har drabbats av en i högre eller lägre grad felslagen skörd. De drabbas hårt och orättvist. De får lida ett straff, ehuru andra felar och äventyrar samhällsbalansen. Men för jordbruksnäringen över huvud taget, som är en prisreglerad näring, och särskilt för de jordbrukare som drabbas av en nedsatt skörd gäller inte det resonemanget.

Det är av den anledningen, herr statsråd, som jag ideligen kommer tillbaka och frågar: Skulle det inte vara möjligt att för dem som sitter trångt på grund av ett allmänt ekonomiskt läge, som de inte har någon del i, ordna så att de finge något bättre kreditförhål-

Om särskilda lånemöjligheter för jordbrukare som drabbats av skördeskada

landen och bättre möjligheter över huvud taget. De ekonomiska föreningarna — Mälardalen, Arosbygden och andra — gör vad de kan, men jag vet hur hårt ansträngda de för närvarande är. Människor som har krediter hos dem har svårt att betala. De vill dessutom ha betalt för produkter de levererar, annars går de till andra uppköpare. Jordbrukskassorna vill också gärna göra något i det här fallet. Även där är situationen den, att det är mycket svårt att få resurserna att räcka.

Jag har begärt in affärsbankernas prislista på räntor, och den är inte särskilt uppbygglig. Jag fick en tankeställare i den vägen, när vi i det landsting jag tillhör skulle ordna ett kommunallån för en bra lånesökande och räntan på det lånet sattes till 8 procent. Det tycker vi är en hög ränta.

Ser man vidare på vad affärsbankernas prislista på lån utvisar finner man ganska ledsamma saker. Jag slår fast att en ränta på borgenslån på upp till 9,25 procent — det varierar något — är betungande. De det här gäller har i regel ingen möjlighet att få någon favoriserad ställning. De sitter hårt åt, och de lär nog få betala den räntan. Lån mot realsäkerhet, köpekontrakt eller dylikt får samma ränta, och växelräntan är lika hög.

Jag klandrar inte affärsbankerna, de är kontrollerade genom särskilda bestämmelser, och när t. ex. jordbrukskassorna och Jordbrukets bank vill försöka att sträcka sig så långt de kan, tangerar de ganska snart den tolvprocentsgräns, som är straffränta, därest de vill återlåna i riksbanken.

Det var, herr talman, för att få belysa dessa synpunkter som jag har fört denna fråga på tal. Kan man inte komma därefter att människor som ingen högkonjunktur åtnjuter och som drabbas av en reducerad skörd på grund av ogynnsamma förhållanden får någon hjälp? Jag vill peka på vad i Uppsala län det förhållandet innebär att en mycket stor del av höstsåden utvintrades. I

ett uttalande från vårt hushållningssällskap exemplifierar man den ekonomiska innebörden av utvintringsprocenten enbart för höstvetet. I år gällde det 4 700 hektar, och man kan jämföra med 1965 års skörd vars avkastning gav 1 778 kronor per hektar. På sådd av vårsäd i stället (korn) kunde man inte räkna med att få ut mer än ungefär 1 000 kronor per hektar, om det hade gått bra. Nu kom emellertid torkan i våras, och trots nya omkostnader blev det ofta en starkt nedsatt skörd också beträffande vårsåden.

Herr talman! Statsrådet Holmqvist har varit mera kortfattad än jag, och jag skall inte trötta längre. Jag har emellertid velat föra den här saken på tal, ty det är en betydelsefull och brännande fråga för många människor, inte minst för nystartade eller unga jordbrukare. Dessa är särskilt beroende genom sin starka skuldsättning som de råkat i för att komma upp till den högrationaliserade kapacitet vilken man så gärna vill se hos vårt jordbruk.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Herr Nilsson nästan förutskickade att han skulle komma igen med envishet. Vår och höst skulle han behandla denna fråga, och det kan jag självfallet inte hindra honom från. Men jag tvingas ändå att avväga mitt svar så att det är realistiskt. Herr Nilsson kan väl ändå inte räkna med att en interpellation på hösten i år i och för sig skulle ha någon som helst betydelse för att lösa eventuella svårigheter för jordbrukarna under den innevarande hösten. Herr Nilsson är ju väl medveten om att en fråga som denna måste behandlas av riksdagen, vi måste få en författningsändring o. s. v., innan en ändring kan träda i kraft. Men jag förstår att för herr Nilsson är det kanske väsentligare att få demonstrera sitt intresse för denna sak. Jag har en känsla av att herr Nilsson tänker sig speciella fall då detta tillvägagångssätt

Om särskilda lånemöjligheter för jordbrukare som drabbats av skördeeskada

skulle passa — för människor som kort-siktigt råkat i besvärigheter. Staten skulle ha möjlighet att ge dem lån. Jag tror att det är mycket svårt att tänka sig att denna utväg skulle bli förbehållen sådana situationer. Jag hade de första åren jag var jordbruksminister besök av flera jordbrukare som redovisade sina bekymmer för mig, hur de fått det ena lånet efter det andra, hur de så småningom tvingats in i en situation som var alldeles ohållbar för dem. Jag ställde mig då frågan: Har vi verkligen hjälpt dessa människor när vi år efter år gett dem lån och försatt dem i denna till sist fullständigt ohållbara situation?

Jag tror därför att vi kan räkna med att jordbrukare som råkar i mera kort-siktiga svårigheter i allmänhet kan påräkna hjälp av sina vanliga förbindelser, antingen det är ett företag som brukar leverera till jordbrukaren och som alltså kan ge honom krediter, eller också att han av den bank som han har förbindelser med möjligen kan få den hjälp som han kortsiktigt behöver.

Jag tror därför att herr Nilssons beskrivning av hela detta problem är något felaktig. Den är upphakad på vissa speciella situationer som han fixerade. Dess värre går det inte att klara ut detta i levande livet, ty det finns ingen människa som även om hon befinner sig i en ganska hopplös situation vill klamra sig fast vid föreställningen »om jag bara kommer över detta så klarar jag mig nog».

Jag antar att vi får anledning återkomma till denna fråga, men, herr Nilsson, jag kan inte lova att det kommer att bli mycket utförligare besked i de svar som jag kan lämna framöver.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Herr statsrådet och jag demonstrerar ju var och en på sitt sätt det intresse vi har för denna fråga. Det vill jag konstatera, och därmed har jag väl kvitterat den lilla vänligheten nyss på denna punkt. Jag blev litet för-

vånad över att statsrådet tyckte att mitt resonemang var orealistiskt och verklighetsfrämmande. Nej, det är inte verklighetsfrämmande för oss i Mälardalen, ty skördeutfallen har verkligen resulterat i situationer som är mycket besvärande för många människor i detta stora jordbruksområde, och jag försäkrar att man både inom jordbrukskassorna och inom lantmannaföreningarna, där jordbrukarna är skyldiga pengar, har svårigheter att klara dem. Man säger: Kanske att det klarar sig möjligen i höst! Men hur det kan komma att se ut fram på vår vintern, det drar man sig för att karakterisera, ty då blir läget ännu besvärligare. Så ligger det till.

Då säger statsrådet två saker. Jag skall ta dem i ordningsföljd. Han säger först att han har en massa fall från de gamla s. k. skördeeskadelänens tid, där människor som drabbats av svåra skördeeskador i åtskilliga fall inte hjälpts med lån och lån och lån. Han har rätt på den punkten. Det var ett stort framsteg när vi i rena katastroffall fick skördeeskadeförsäkring. De människor som det därvid var fråga om var inte hjälpta med sådana. De var hjälpta med bidrag, eller också var de inte hjälpta alls. Där ger jag statsrådet rätt. Där har vi inga olika meningar. Men jag talar om denna växande skuldsättning inom en mycket vid del utav jordbruket. Jordbruket drabbas mycket hårt av en kreditpolitik, anpassad för helt andra omständigheter inom näringsgrenar med en helt annan konjunktur. Det sades i remissdebatten att vi kunde vänta skärpta åtgärder mot inflationen. De människor som drabbas åtnjuter ingen högkonjunktur. De är tvärtom beroende av ett skördeutfall som dels på grund av den mycket svåra vintern, dels också på grund av torkan i våras verkligen gör att de sitter trångt nu. Det är en realistisk uppläggning, när jag för de sakerna på tal.

Jag vill ordentligt kunna göra en rågång mellan å ena sidan de lån som

Om särskilda lånemöjligheter för jordbrukare som drabbats av skördekada

ges för att åstadkomma en bättre likviditet och en möjlighet att ett eller ett par år framåt skjuta över sviterna av en felslagen skörd, och å andra sidan de lån som tidigare gavs i situationer då vederbörande borde ha haft skördeskadebidrag. Den metoden var inte uppfunnen då, om jag så får säga, utan skördeskadeskyddet kom senare som den metod som skulle ha kunnat hjälpa dessa människor och som i liknande fall kan hjälpa andra. Så har jag bedömt det. Men att jordbruket träffas av kreditrestriktioner, motiverade av läget inom andra näringar, på det här sättet är väl ändå någonting orimligt. Nu säger statsrådet, att man kan väl ändå inte vänta att det skall kunna göras något i höst för detta. Jo, herr statsråd, det kan man visst göra. Ge bara jordbrukskassorna de medel de behöver, så kommer de på rätt ställe, inte bara för jordbrukskassornas del utan över huvud taget för kreditinrättningarna. Ge dem möjligheter att i de fall, då jordbrukarna sitter trångt på grund av felslagen skörd, verkligen ge de lån som behövs för att klara de växande svårigheterna under vintern. Det är en uppgift som jag rekommenderar statsrådet att fundera litet på.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Nilsson säger att han är glad över att han har kunnat dra upp någon rågång mellan dem som har mera kortsiktiga kreditbehov och dem som har det svårt. Ja, man skulle verkligen vara glad om man hade möjlighet att finna någon sådan rågång. Men det är en konstruktion, herr Nilsson, som göres i den här frågan, och det blir oerhört svårt att i det enskilda fallet klara ut det.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Den rågången dras av bestämmelserna om skördeskadeskyddet, som utgår vid katastrofall men som inte ges annars. Så är det med den saken.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 133, angående trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 136, angående rundradions fortsatta verksamhet m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 138, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § och 13 § 1 mom. sjoärbetsdagslagen den 30 juni 1959 (nr 404).

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 139, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningskatt å vissa varor, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåg ändring i förordningen om utjämningskatt å vissa varor och i tulltaxan, till bevillningsutskottet och i övrigt till jordbruksutskottet.

Herr ÅKERLUND (h) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 136, angående rundradions fortsatta verksamhet m. m., hemställer jag att kammaren måtte medgiva att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda proposition utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från den dag propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 142, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Filippinerna för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter på inkomst och förmögenhet; samt

nr 143, angående höjning av vissa postavgifter.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av väckta motioner om vissa militära markersättningsfrågor i Övre Norrland;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av väckta motioner om lagstiftning mot hemlig övervakning och avlyssning;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 5 mars 1937 (nr 73) om befordran med luftfartyg, m. m.; och

nr 37, i anledning av väckta motioner om utredning rörande permutation;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hotellförordning jämte i ämnet väckt motion; och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av lagen den 16 juni 1961 (nr 390) om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av väckta motioner om spridning av veckoledigheten;

nr 51, i anledning av väckta motioner angående viss instruktion för åtgärder vid trafikolyckor; och

nr 52, i anledning av väckt motion om statligt stöd för körkortsutbildning av rörelsehämmade.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.28.

In fidem

K.-G. Lindelöw